XXI skyrius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

dr. Jolita Miliuvienė
prof. dr. Juozas Žilys

XXI SKYRIAUS TURINYS

1. Konstitucinės kontrolės samprata ir raida Lietuvoje 587
2. Konstitucinio Teismo sudarymo konstituciniai pagrindai 590
3. Konstitucinio Teismo teisėjų statusas 591
4. Konstitucinio Teismo statusas ir kompetencija 594
5. Teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą 599
6. Individualus konstitucinis skundas 602
7. Konstitucinės kontrolės objektai 608
8. Konstitucinio Teismo aktai 616
9. Konstitucinio Teismo aktų paskelbimas, teisiniai padariniai ir įgyvendinimas 622

1. Konstitucinės kontrolės samprata ir raida Lietuvoje

Kiekvienos demokratinės teisinės valstybės siekis yra užtikrinti aukščiausiąją teisinę galią turinčio šalies teisės akto – Konstitucijos viršenybę – teisės sistemoje. Įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai paprastai užtikrina konstitucinės kontrolės institucijos, vykdančios konstitucinį teisingumą.

Teisminės konstitucinės kontrolės instituto atsiradimas siejamas su garsiuoju JAV Aukščiausiojo Teismo 1803 m. vasario 24 d. sprendimu byloje *Marbury prieš Madison*. Jame buvo aiškiai išreikštas Konstitucijos viršenybės principas ir suformuluota teisminės intervencijos ginant Konstitucijos viršenybę doktrina. Nuo to laiko amerikietiškasis konstitucinės kontrolės modelis (kai teisės aktų konstitucinę kontrolę atlieka bendrosios kompetencijos teismas), arba europietiškasis konstitucinės kontrolės modelis (kai teisės aktų atitiktį Konstitucijai užtikrina specialusis tam tikslui įsteigtas teismas), išplito daugelyje pasaulio valstybių.

Nors konstitucinės kontrolės institutui kiekvienoje valstybėje būdingos tam tikros specifinės ypatybės, jo turinį atskleidžia šie pagrindiniai elementai: kokių teisės aktų atitiktis konstitucijai yra tiriama, kada tai daroma (kontrolės vykdymo laikas), kokia yra kontrolės forma, ar konstitucinės kontrolės institucijų sprendimai yra privalomi[1415].

Pagal kontrolės vykdymo laiką skiriama išankstinė (*a priori*) ir paskesnioji (*a posteriori*) konstitucinė kontrolė. Esant išankstinei konstitucinei kontrolei, tiriama nepasirašytų ir nepaskelbtų teisės aktų (kartais – teisės aktų projektų) atitiktis konstitucijai. Atliekant paskesniąją konstitucinę kontrolę, paprastai tiriama jau oficialiai paskelbtų ir (arba) įsigaliojusių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktis konstitucijai.

Taip pat yra skiriama abstrakčios ir konkrečios formos konstitucinė kontrolė. Abstrakčios konstitucinės kontrolės atveju teisės akto atitikties Konstitucijai tyrimas nėra siejamas su konkrečiu atveju ar konkrečios bylos nagrinėjimu teisme. Konkreti konstitucinė kontrolė atliekama dėl konkrečiame teisiniame ginče taikytino teisės akto.

Konstitucinės kontrolės institucijos sprendimai gali būti privalomi tik bylos šalims (*inter partes*), t. y. tik jos privalo netaikyti prieštaraujančiais Konstitucijai pripažintų teisės aktų, arba būti visuotinai privalomi (*erga omnes*). Tokiais atvejais Konstitucijai prieštaraujančio teisės akto galia panaikinama ir jis apskritai pašalinamas iš teisės sistemos.

Atsižvelgiant į priimto sprendimo sukeliamus padarinius, galima skirti du konstitucinės kontrolės modelius; pirmajam būdinga tai, kad konstitucinės kontrolės institucijos sprendimų galia nukreipiama į ateitį, t. y. prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas teisės aktas negalioja nuo tokio sprendimo paskelbimo dienos (*ex nunc* modelis); kitais atvejais konstitucinės kontrolės institucijos sprendimas turi grįžtamąją galią: prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas teisės aktas negalioja nuo jo priėmimo (*ex tunc* modelis).

Lietuvoje konstitucinės kontrolės institucija – Konstitucinis Teismas – pirmą kartą numatyta 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje[1416], kurioje įtvirtintas jos statusas, kompetencija ir sudėtis. Konstitucinio Teismo darbo tvarka detalizuota 1993 m. vasario 3 d. priimtame Konstitucinio Teismo įstatyme[1417]. Pagrindinė Konstitucinio

[1415] Sinkevičius, V. Lietuvos konstitucinės kontrolės modelis: kelios teorinės ir praktinės problemos. *Parlamento studijos*, Nr. 21, 2016, p. 171.

[1416] Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

[1417] Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120.

Teismo funkcija – vykdyti konstitucinį teisingumą ir įgyvendinti konstitucinę teisės aktų kontrolę: spręsti, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai, taip pat ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Įstatyme „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“[1418] buvo numatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai, o iš jų – pirmininkas, turi būti paskirti ne vėliau kaip per vieną mėnesį po Respublikos Prezidento išrinkimo. Įgyvendindamas Konstituciją ir šį įstatymą, Seimas 1993 m. vasarį ir kovą paskyrė visus Konstitucinio Teismo teisėjus ir pirmininką[1419]. Ta diena, kai buvo suformuota visa Konstitucinio Teismo sudėtis, laikoma Konstitucinio Teismo įsteigimo data[1420]. Seimo 1993 m. balandžio 22 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pastato“[1421] Konstituciniam Teismui skirtas pastatas, kuriame Konstitucinis Teismas yra įsikūręs iki šiol. Konstitucinis Teismas tapo pirmąja naujai įsteigta 1992 m. Konstitucijoje numatyta valstybės institucija. 1993 m. rugpjūčio 2 d. Konstitucinis Teismas paskelbė pranešimą, kad nuo šios dienos pradedami oficialiai registruoti prašymai ištirti, ar teisės aktai atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją[1422]. Pirmasis viešas Konstitucinio Teismo posėdis įvyko tų pačių metų rugsėjo 15 d., o pirmasis nutarimas byloje buvo paskelbtas rugsėjo 17 dieną[1423]. Taigi Lietuva pasirinko europinės konstitucinės kontrolės modelį, t. y. įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumo patikrą atlieka speciali teisminė institucija – Konstitucinis Teismas.

Pabrėžtina, kad nors iki 1992 m. Konstitucijos priėmimo konstitucinės kontrolės institucijos (nei teisminės, nei neteisminės) Lietuvoje nebuvo, minčių apie jos įsteigimą ir būtinybę kilo ne kartą, o teisės aktų teisėtumo patikros konstitucinių prielaidų galima rasti Lietuvos tarpukario konstitucijose.

Laikinosiose konstitucijose – 1918 m. lapkričio 2 d. Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniuose Dėsniuose, 1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniuose Dėsniuose, 1920 m. birželio 10 d. Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje – nebuvo įtvirtinta jokių nuostatų, kuriomis būtų numatyta teisės aktų teisėtumo patikra, juo labiau teisės aktų konstitucingumo kontrolės institucinė forma. Tuo metu ir daugelyje kitų Europos valstybių tik pradėta plačiau diskutuoti apie įstatymų konstitucingumo užtikrinimo teisines priemones. Ryžtingiau pasielgta Austrijoje ir Čekijoje, kurių konstitucijose buvo numatyti konstituciniai teismai[1424].

1922 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 3 straipsnyje buvo nustatyta, kad „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai“. Steigiamajame Seime svarstant šią nuostatą kai kurie Seimo nariai reikalavo ne tik įtvirtinti šį fundamentalųjį valstybės funkcionavimo principą Konstitucijoje, bet ir sukurti konkrečias

---

1418 Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1015.

1419 Pirmieji Konstitucinio Teismo teisėjai buvo: Algirdas Gailiūnas, Kęstutis Lapinskas, Zigmas Levickis, Vladas Pavilonis, Pranas Vytautas Rasimavičius, Teodora Staugaitienė, Stasys Stačiokas, Stasys Šedbaras ir šio teismo pirmininku išrinktas Juozas Žilys.

1420 Konstitucinio Teismo pranešimas. *Tiesa*, 1993 m. rugpjūčio 4 d. Taip pat žr. Sinkevičius, V. Konstitucinio Teismo įsteigimas 1993 m. Iš: *Konstituciniai ginčai*. Vilnius: MRU, 2019, p. 107.

1421 Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. balandžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pastato“. *Lietuvos aidas*, 1993 m. balandžio 24 d.

1422 Konstitucinio Teismo 1993 m. rugpjūčio 2 d. pranešimas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 35-807.

1423 Pirmojoje išnagrinėtoje Konstitucinio Teismo byloje spręsta dėl Vilniaus miesto tarybos paleidimo ir kai kurių kitų savivaldybės pertvarkos priemonių. Konstitucinio Teismo 1993 m. rugsėjo 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 47-949.

1424 Austrijos Konstitucinis Teismas įsteigtas 1919 m., o jo galios išplėstos priėmus 1920 m. Austrijos Federalinį Konstitucinį Įstatymą; Čekijos Konstitucinis Teismas, vadovaujantis 1920 m. priimtos Konstitucinės Chartijos nuostatomis, buvo įsteigtas 1921 metais.

konstitucines procedūras klausimui spręsti, bet šie pasiūlymai nebuvo įgyvendinti. Minėtoji teisės norma buvo perkelta į 1928 m. gegužės 15 d. Lietuvos Valstybės Konstituciją, taip pat į 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos Konstituciją. 1938 m. Konstitucijos projekte buvo numatyta įsteigti konstitucinį teismą, bet kone paskutinę akimirką šioji idėja iš projekto buvo pašalinta. Taigi 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos konstitucinėje sistemoje buvo įtvirtintas principas, kad įstatymai turi atitikti Konstituciją, bet nebuvo nustatyta, kokia institucija ir kokia tvarka tai turėtų užtikrinti. Vieni mokslininkai, diskutuodami dėl šios problemos, samprotavo, kad konstitucinė norma sudarė galimybes bendrosios jurisdikcijos teismams tikrinti įstatymų atitiktį Konstitucijai, kiti tvirtino, kad nebuvo jokių teisinių galimybių išspręsti ginčą dėl įstatymų konstitucingumo.

Konstitucinės kontrolės teorinį modelį savo mokslo darbuose analizavo prof. M. Römeris. Jis manė, kad tik konstitucinis teismas gali laiduoti konstitucijos viršenybę teisinėje sistemoje, jos laikymosi kontrolę. Jo nuomone, nei politinės, nei administracinės, nei baudžiamosios, nei civilinio poveikio priemonės negali užtikrinti konstitucinių normų veikimo saugumo. M. Römeris skeptiškai vertino ir bendrosios kompetencijos teismų funkciją kontroliuoti parlamento priimamų įstatymų konstitucingumą[1425]. Mokslininkas analizavo ir administracinių teisės aktų teisėtumo tikrinimo prielaidas, buvo įsitikinęs, kad reikia įkurti administracinį teismą[1426]. Įstatymų, kitų teisės aktų konstitucingumo kontrolę M. Römeris vertino kaip neišvengiamą teisinės demokratinės valstybės funkciją.

1918–1940 m. Lietuvoje dar nebuvo susiformavusi konstitucijos aiškinimo ir tiesioginio taikymo doktrina. Pagal Teismų santvarkos įstatymą, teisės klausimus galėjo aiškinti tik Vyriausiasis Tribunolas. Inicijuoti teisės klausimo aiškinimą galėjo teisingumo ministras, taip pat Vyriausiojo Tribunolo „teisiančioji sudėtis“. Šie išaiškinimai buvo privalomi. Vyriausiajam Tribunolui, aiškinančiam teisės normas, konkrečiose bylose buvo būtina interpretuoti ir Konstituciją. Neturėdamas konstitucinių įgaliojimų pašalinti Konstitucijai prieštaraujančias teisės normas iš teisinės apyvartos, Tribunolas nagrinėjo konstitucinių normų turinį, o argumentai, kuriais grindė aiškinimus, buvo svarbūs ne tik teisiniu, bet ir politiniu požiūriu.

Konstitucinės kontrolės modelis pradėtas kurti Atgimimo laikotarpiu (1988–1990 m.). Svarbus politinis dokumentas – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamojo suvažiavimo 1988 m. spalio 23 d. priimta rezoliucija „Dėl Konstitucinio Teismo įsteigimo“. Skelbta, kad pagrindinė šio Teismo funkcija – „įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų konstitucinė priežiūra, šiuo klausimu gautų skundų sprendimas“[1427].

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1990 m. lapkričio 7 d. nutarimu buvo sudaryta deputatų grupė parengti Lietuvos Respublikos Konstitucijos koncepcijos metmenis[1428], o 1991 m. gruodžio 10 d. nutarimu sudaryta Laikinoji komisija Konstitucijos projektui parengti. Šiuose dokumentuose buvo numatytas Konstitucinis Teismas ar Konstitucinė Taryba.

Konstitucinės kontrolės koncepcijos nuostatos vėliau buvo įtvirtintos įvairiuose

---

1425 Römeris, M. *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose*. Vilnius: Pozicija, 1994; Römeris, M. Įstatymų konstitucingumas. *Teisė*, 1925, sausis–birželis, Nr. 7.

1426 Römeris, M. *Administracinis teismas*. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928.

1427 Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamojo suvažiavimo rezoliucija „Dėl Konstitucinio teismo įsteigimo“. Iš: *Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis. Steigiamasis suvažiavimas*. Vilnius: Mintis, p. 237–238.

1428 Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1991, Nr. 3, p. 506.

konstitucijų projektuose, kuriuos rengė politinės partijos ir pavieniai asmenys. Visi pripažino konstitucinės kontrolės neišvengiamumą, bet skyrėsi nuomonės dėl tokios kontrolės institucinių formų ir konstitucinės kontrolės įgyvendinimo būdų: vieni siūlė, kad konstitucinės justicijos funkcijas įgyvendintų Aukščiausiasis Teismas, kiti – kad Konstitucinė Taryba. Vyko diskusijos ir dėl to, ar turėtų vyrauti prevencinės (išankstinės), ar vėlesnės (paskesniosios) kontrolės forma.

2. Konstitucinio Teismo sudarymo konstituciniai pagrindai

Konstitucinio Teismo sudėtis ir teisėjų skyrimo tvarka įtvirtinta Konstitucijoje ir detalizuota Konstitucinio Teismo įstatyme. Konstitucijos 103 straipsnyje nurodyta, kad Konstitucinį Teismą sudaro devyni teisėjai. Juos skiria Seimas devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Konstitucinis Teismas kas trejus metus atnaujinamas vienu trečdaliu: tris kadenciją baigusius teisėjus pakeičia trys naujai paskirtieji[1429]. Tokia Konstitucinio Teismo formavimo tvarka užtikrina Konstitucinio Teismo veiklos tęstinumą.

Konstitucijoje nustatyta, kad formuojant Konstitucinį Teismą dalyvauja visų trijų valstybės valdžių – įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės – atstovai: Seimui kandidatus į Konstitucinio Teismo teisėjus po lygiai teikia Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Aukščiausiojo Teismo pirmininkas. Tik šie Konstitucijoje nurodyti valstybės pareigūnai turi įgaliojimus dalyvauti Konstitucinio Teismo teisėjų skyrimo procese. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad jokia institucija, joks pareigūnas neturi įgaliojimų paneigti ar riboti Seimo teisės paskirti siūlomąjį asmenį Konstitucinio Teismo teisėju arba jo nepaskirti. Jeigu tokie įgaliojimai būtų nustatyti įstatymo ar kito teisės akto, būtų sudarytos prielaidos sukliudyti Konstitucijoje nustatyta tvarka atnaujinti Konstitucinį Teismą[1430]. Tokia Konstitucinio Teismo teisėjų skyrimo tvarka užtikrina valdžių padalijimo principo veikimą, tinkamą valstybės valdžios institucijų įtakos skiriant teisėjus pasidalijimą ir leidžia tikėtis, kad skiriant teisėjus nedominuos kuri nors viena valstybės valdžios institucija[1431].

Teisėjų kadencijos pabaiga pagal Konstitucinio Teismo įstatymą yra atitinkamų metų kovo trečiasis ketvirtadienis. Minėti valstybės pareigūnai, pagal Konstituciją teikiantys Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras, privalo ne vėliau kaip prieš tris mėnesius iki eilinės teisėjų kadencijos pabaigos (taigi, ne vėliau nei gruodžio mėnesį metais prieš eilinę rotaciją) pateikti Seimui naujų teisėjų kandidatūras. Kandidatų į teisėjus pavardės paskelbiamos spaudoje, vėliau jas svarsto Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas uždarame posėdyje, savo išvadą pateikia Seimui. Seimas dėl jam pateiktų kandidatų skyrimo Konstitucinio Teismo teisėjais sprendžia slaptu balsavimu ir priima atitinkamą nutarimą. Seimas turi diskreciją nepritarti pateiktoms Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūroms. Tada teisę teikti Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras turintys subjektai (Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas) privalo iš

[1429] Pirmą kartą skiriant Konstitucinio Teismo teisėjus, trys iš jų buvo paskirti trejiems metams, trys – šešeriems ir trys – devyneriems. Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, siūlydami skirti Konstitucinio Teismo teisėjus, turėjo nurodyti, kuriuos iš jų skirti trejiems, šešeriems ir devyneriems metams. Tie Konstitucinio Teismo teisėjai, kurie buvo paskirti trejiems ir šešeriems metams, po ne mažesnės kaip trejų metų pertraukos gali eiti šias pareigas dar vieną kadenciją.

[1430] Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 71-2561.

[1431] Miliuvienė, J. Konstitucinio Teismo teisėjų sudėties atnaujinimo mechanizmas kaip konstitucinių teismų nepriklausomumo prielaida. Iš: *Konstitucija ir teisinė sistema: Liber amicorum Vytautui Sinkevičiui*. Vilnius: MRU, 2021, p. 251.

naujo teikti kandidatus į Konstitucinio Teismo teisėjus. Seimui gali būti teikiama ir ta pati Konstitucinio Teismo teisėjo kandidatūra[1432].

Konstitucinio Teismo įstatyme yra nustatyta, kad, laiku nepaskyrus naujo teisėjo, jo pareigas eina kadenciją baigęs teisėjas tol, kol bus paskirtas ir prisieks naujas teisėjas. Taip užtikrinama, kad tais atvejais, kai Seimas dėl kokių nors priežasčių laiku nepaskiria Konstitucinio Teismo teisėjų[1433], nenutrūktų Konstitucinio Teismo darbas.

Konstitucinio Teismo teisėju gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnį kaip dešimties metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą. Konstitucinio Teismo pirmininką iš šio teismo teisėjų skiria Seimas Respublikos Prezidento teikimu. Jis skiriamas tada, kai jau paskirti visi Konstitucinio Teismo teisėjai. Nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme nėra nurodyta pirmininko įgaliojimų trukmė. Susiformavo konstitucinis paprotys, kad pirmininko kadencija sutampa su jo, kaip teisėjo, įgaliojimų trukme.

Asmuo, paskirtas Konstitucinio Teismo teisėju, prieš pradėdamas eiti šias pareigas prisiekia Seime paskutinę iki jo kadencijos pradžios darbo dieną. Teisėjas, įstatymuose nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs su išlyga, netenka teisėjo įgaliojimų. Dėl to Seimas priima nutarimą. Iki priesaikos Seime teisėju paskirtas asmuo turi būti atleistas iš iki tol eitų pareigų.

Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimams nutrūkus pirma laiko, į laisvą vietą likusiam kadencijos laikui nustatyta bendrąja tvarka skiriamas naujas teisėjas. Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyta, kad jeigu toks teisėjas šias pareigas ėjo ne ilgiau kaip šešerius metus, tai jis po ne mažesnės kaip trejų metų pertraukos gali eiti teisėjo pareigas dar vieną kadenciją[1434].

3. Konstitucinio Teismo teisėjų statusas

Konstitucinio Teismo teisėjų statusas ir jiems suteikiamos garantijos yra įtvirtinti Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme. Pagal Konstituciją, Konstitucinio Teismo teisėjai, eidami savo pareigas, *yra nepriklausomi* nuo jokios valstybinės institucijos, asmens ar organizacijos ir vadovaujasi tiktai Lietuvos Respublikos Konstitucija. Konstitucinio Teismo teisėjų nepriklausomumo garantijų turinys iš esmės sutampa su ordinarinių ir specializuotų teismų teisėjų nepriklausomumo garantijomis.

Pagal Konstituciją Konstitucinio Teismo teisėjai turi tokią pat *asmens neliečiamybės teisę* kaip Seimo nariai. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Konstitucinio Teismo teisėjai naudojasi funkcinio pobūdžio imunitetu, kurio paskirtis – garantuoti Konstitucinio Teismo teisėjo nepriklausomumą, kad būtų užtikrintas konstitucinio teisingumo vykdymas,

[1432] Konstitucinio Teismo istorijoje yra buvę atvejų, kai, Seimui nepaskyrus Konstitucinio Teismo teisėjo iš pirmo karto, antrąkart būdavo teikiama ta pati kandidatūra ir Seimas jai pritardavo. Būtent taip buvo paskirti Konstitucinio Teismo teisėjai Stasys Stačiokas, Toma Birmontienė, Giedrė Lastauskienė ir kt.

[1433] Antai, 2020 m. kovo mėn. turėjusi vykti eilinė Konstitucinio Teismo teisėjų rotacija galutinai įvyko tik daugiau nei po metų, Seimui 2021 m. birželį galiausiai paskyrus visus naujus Konstitucinio Teismo teisėjus. Visą šį laiką pareigas ėjo teisėjai, kurių kadencija pagal Konstituciją buvo pasibaigusi. Taip buvo išvengta situacijos, kai Konstitucinis Teismas lieka sudarytas iš šešių teisėjų, o vienam iš jų susirgus net nesusidarytų kvorumas (reikiamas mažiausias teisėjų skaičius) konstitucinės justicijos byloms nagrinėti.

[1434] Pavyzdžiui, teisėjas Kęstutis Lapinskas Konstitucinio Teismo teisėju buvo 15 metų: 6 metus pirmaisiais Konstitucinio Teismo veiklos metais ir antrą kartą paskirtas visai 9 metų teisėjo kadencijai.

garantuojama Konstitucijos viršenybė teisės sistemoje ir konstitucinis teisėtumas[1435].

Teisėjo asmens neliečiamumas detalizuotas Konstitucinio Teismo įstatyme: teisėjas be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė, išskyrus atvejus, kai jis užtinkamas darantis nusikaltimą (*in flagranti*). Reikalavimas gauti Seimo sutikimą patraukti Konstitucinio Teismo teisėją baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę yra nustatytas tam, kad būtų galima maksimaliai apsaugoti Konstitucinio Teismo teisėją nuo nepagrįsto patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, suėmimo ar kitokio jo laisvės suvaržymo, kuriuo būtų siekiama daryti poveikį jo sprendimams[1436]. Skirtingai nuo kitų teismų teisėjų, kuriuos baudžiamojon atsakomybėn tarp Seimo sesijų galima patraukti Respublikos Prezidento sutikimu, Konstitucinio Teismo teisėjų negalima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jei nevyksta Seimo sesija. Sutikimo patraukti teisėją baudžiamojon atsakomybėn klausimas svarstomas pagal generalinio prokuroro teikimą. Sutikimas patraukti Konstitucinio Teismo teisėją baudžiamojon atsakomybėn gali būti duodamas tik tais atvejais, kai įstatymų nustatyta tvarka yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti teisėją padarius nusikalstamą veiką. Tačiau pagal Konstituciją neturi ir negali būti reikalaujama Seimo sutikimo dėl tokių įstatymų nustatytų procesinių priemonių, kuriomis savaime nėra suvaržoma asmens fizinė laisvė ir kurios būtinos siekiant greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, surinkti įrodymus ir nustatyti nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus padariusius asmenis. Teisėjas, sulaikytas ar pristatytas į teisėsaugos įstaigas be asmens dokumentų, turi būti nedelsiant paleistas, kai nustatoma jo asmenybė.

Teisėjas už kalbas ar balsavimą Konstituciniame Teisme negali būti persekiojamas.

Teismo ir jo teisėjų įgaliojimai bei teisės negali būti apriboti paskelbus karo ar nepaprastąją padėtį.

Viena iš esminių Konstitucinio Teismo teisėjų veiklos nepriklausomumo garantijų yra ta, kad Konstitucijoje yra griežtai apibrėžti *atvejai, kada nutrūksta teisėjų įgaliojimai*. Konstitucijoje įtvirtintas teisėjų įgaliojimų nutrūkimo atvejų sąrašas yra baigtinis ir negali būti išplėstas įstatymais ar kitais teisės aktais[1437]. Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai nutrūksta tada, kai: 1) pasibaigia teisėjo įgaliojimų laikas; 2) teisėjas miršta; 3) teisėjas atsistatydina; 4) teisėjas negali eiti savo pareigų dėl sveikatos būklės; 5) Seimas teisėją pašalina iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

Konstitucinio Teismo įstatyme yra nustatyti ir atvejai, kada teisėjų įgaliojimai gali būti sustabdyti. Konstitucinis Teismas priima sprendimą sustabdyti teisėjo įgaliojimus tada, kai: 1) Seimas yra davęs sutikimą patraukti teisėją baudžiamojon atsakomybėn; 2) Seimo nutarimu po Seimo specialiosios tyrimo komisijos išvados Seime pradedamas Konstitucinio Teismo teisėjo apkaltos procesas; 3) įsiteisėjusiu teismo sprendimu teisėjas pripažįstamas nežinia kur esančiu.

Sustabdžius teisėjo įgaliojimus, jis nebegali vykdyti Konstitucinio Teismo teisėjo pareigų: dalyvauti Teismo darbe rengiant bylas teisminiam nagrinėjimui, susipažinti su bylų medžiaga, dalyvauti Teismo, taip pat kitų valstybės institucijų posėdžiuose. Vis dėlto net ir tokiais atvejais jam išlieka asmens neliečiamumo, taip pat socialinės ir materialinės

[1435] Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarimas. TAR, 2020-03-09, Nr. 5178.
[1436] *Ibidem.*
[1437] Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 58-2251.

garantijos. Kai nebelieka pagrindo teisėjo įgaliojimams sustabdyti, Konstitucinis Teismas ne vėliau kaip per tris dienas priima sprendimą dėl teisėjo įgaliojimų atkūrimo. Jei nurodytu laiku toks sprendimas nepriimamas, laikoma, kad Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai atkurti nuo tos dienos, kai jis faktiškai pradeda vėl eiti savo pareigas.

Konstitucinio Teismo teisėjo konstitucinio statuso turinį sudaro ir *socialinės materialinės garantijos*. Pagal Konstituciją, teisėjams nustatytos materialinės ir socialinės garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir užtikrintų jo orumą[1438].

Teisėjų atlyginimas yra nustatytas įstatymu. Pagal Konstituciją, draudžiama mažinti teisėjų atlyginimus ir kitas socialines (materialines) garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą[1439].

Konstitucinio Teismo teisėjams yra nustatyti tokie *darbinės veiklos ir kiti ribojimai*, kaip ir kitų teismų teisėjams. Teisėjas negali eiti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, išskyrus pedagoginį ar kūrybinį darbą. Su teisėjo pareigomis nesuderinamos administracinės pareigos mokymo, mokslo arba kūrybinėse įstaigose. Teisėjas negali būti jokių kitų įmonių, įstaigų, organizacijų arba asmenų gynėju ar atstovu, be to, jis negali dalyvauti politinių partijų, politinių organizacijų veikloje. Taip siekiama užtikrinti teisėjų nepriklausomumą ir nešališkumą, kartu ir tinkamą konstitucinio teisingumo vykdymą.

Remiantis Konstitucija paskirtas Konstitucinio Teismo teisėjas nesuderinamus su teisėjo pareigomis dalykus turi pašalinti prieš prisiekdamas Seime.

Tam tikra Konstitucinio Teismo teisėjams taikomų darbinės veiklos ribojimų išimtimi laikytina teisėjų teisė eiti tarptautinio teismo teisėjo pareigas, taip pat dalyvauti su teisingumo sistemos ir teismų veiklos tobulinimu susijusiuose tarptautiniuose projektuose, kai tokie atvejai yra numatyti Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse. Kita vertus, tokios pareigos turėtų būti laikinos, suderinamos su teisėjo statusu ir netrukdyti eiti Konstitucinio Teismo teisėjo pareigų. Aiškindamas šią teisėjų teisę Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tarptautinio teismo teisėjo pareigų ėjimas negali būti laikomas draudžiama teisėjo veikla, nes ir nacionalinio (konstitucinio) teismo, ir tarptautinio teismo teisėjo pareigų paskirtis – vykdyti teisingumą, o teisėjams keliami tie patys teismų ir teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimai, jiems suteikiamas specialusis statusas[1440].

Teisėjas negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą ir užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Kita vertus, Konstitucinis Teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai derinamos nacionalinio teismo ir tarptautinio teismo teisėjo pareigos, teisėjai gali gauti tarptautinio teismo teisėjo atlyginimą, bet tuo metu negali gauti nacionalinio teismo teisėjo atlyginimo[1441].

Konstitucinio Teismo teisėjai privalo laikytis *profesinės etikos* taisyklių, kurios suformuluotos Konstitucinio Teismo reglamente. Pagrindiniai etikos reikalavimai yra šie: saugoti profesijos garbę ir prestižą; nepažeisti žmogaus teisių ir orumo; nežeminti teisėjo vardo; būti nešališkam, išklausant procese dalyvaujančius asmenis būti jiems vienodai

---

1438 Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475, atitaisymas – 2006, Nr. 137; 2010 m. birželio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 134-6860.

1439 Be kitų, Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292; 2013 m. liepos 1 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 103-5079.

1440 Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas. TAR, 2016-05-16, Nr. 12865.

1441 *Ibidem.*

dėmesingam, bet reikliam proceso tvarkos pažeidėjams; nediskriminuoti bylose dalyvaujančių asmenų arba neteikti jiems privilegijų; vengti pokalbių apie nagrinėjamą bylą su proceso dalyviais ne teismo proceso metu; nagrinėjant bylas nepasiduoti valdžios ar valdymo institucijų, pareigūnų, žiniasklaidos, visuomenės ir atskirų piliečių įtakai; įsigilinti į nagrinėjamos bylos esmę, vengti skubotumo ir paviršutiniškumo, nevilkinti teismo proceso. Teismo posėdžių metu teisėjas neturi teisės viešai reikšti savo nuomonės klausimu, kuris yra svarstomas arba priimtas svarstyti Konstituciniame Teisme; jis privalo neskleisti rengiant ir nagrinėjant bylas gautos konfidencialios informacijos, saugoti pasitarimo kambario paslaptį; negali priimti dovanų ir kitokių prielankumo ženklų, gauti kitų paslaugų, jeigu tai daroma – arba gali būti vertinama, kad daroma, – siekiant paveikti nagrinėjamos ar priimtos nagrinėti bylos eigą arba sprendimą byloje; neturi viešai reikšti savo politinių įsitikinimų ir užsiimti politine agitacija.

4. Konstitucinio Teismo statusas ir kompetencija

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai arba įstatymams. Konstitucijoje reglamentuojama Konstitucinio Teismo kompetencija, sudarymo tvarka ir subjektai, turintys teisę į jį kreiptis, įtvirtintas teisėjų statusas ir šio teismo aktų sukeliami teisiniai padariniai. Konstitucinis reguliavimas rodo, kad Konstitucinio Teismo vieta Lietuvos Respublikos konstitucinėje sistemoje yra ypatinga. Teismas, vykdydamas konstitucinį teisingumą ir nustatyta tvarka spręsdamas, ar jo kompetencijai priskirti teisės aktai atitinka Konstituciją, užtikrina Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje.

Konstitucinio Teismo uždaviniai, įgaliojimai ir darbo tvarka detalizuojami Konstitucinio Teismo įstatyme. Šio teismo vidaus klausimus, teisėjų etiką (profesinio elgesio taisykles), aparato struktūrą ir kitus Teismo veiklos klausimus reguliuoja Konstitucinio Teismo reglamentas[1442], kurį tvirtina Konstitucinis Teismas savo sprendimu.

Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija, ir nurodyta, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiškas bei nepriklausomas Teismas, kuris teisminę valdžią įgyvendina Konstitucijos ir įstatymo nustatyta tvarka.

Konstitucinio Teismo nepriklausomumo ir savarankiškumo principų turinį sudaro: 1) Konstitucinio Teismo ir teisėjų nepriklausomumas nuo jokios valstybės institucijos, asmens ar organizacijos; 2) nuostata, kad Konstitucinis Teismas vadovaujasi tik Konstitucija ir jai neprieštaraujančiais įstatymais; 3) draudimas valstybės valdžios institucijoms, Seimo nariams ir kitiems pareigūnams, politinėms ir visuomeninėms organizacijoms bei piliečiams kištis į teisėjo ar Teismo veiklą; 4) Konstitucinio Teismo darbo organizavimo tvarkos nustatymo autonomiškumas (Teismas tvirtina reglamentą); 5) įstatyme laiduojamos finansinės, materialinės ir techninės garantijos (Teismas tvirtina išlaidų sąmatą, savarankiškai disponuoja jam paskirtomis lėšomis, be Teismo sutikimo jam priklausančio turto negalima paimti, perduoti); 6) savarankiškumas ir nepriklausomumas vykdant informacinį bei organizacinį veiklos aprūpinimą; 7) draudimas riboti teisines, organizacines,

[1442] Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. sprendimas; 2015 m. rugpjūčio 31 d. sprendimu Nr. 17B-3 Konstitucinio Teismo reglamentas išdėstytas nauja redakcija.

finansines, informacines, technines ir kitas Teismo veiklos sąlygas.

Konstitucinio Teismo statusas atskleistas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje. Aiškindamas Konstitucinio Teismo prigimtį ir konstitucinį statusą, Teismas pažymėjo, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas yra konstitucinės justicijos institucija, vykdanti konstitucinę teisminę kontrolę. Pagal savo kompetenciją spręsdamas dėl žemesnės galios teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams ir vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas – savarankiškas ir nepriklausomas teismas – vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Konstitucinio Teismo pavadinimas yra tiesiogiai įtvirtintas pačioje Konstitucijoje. Valstybės valdžios institucija, kuri pačioje Konstitucijoje įvardyta kaip Teismas, savo konstitucine prigimtimi negali būti ne teismas, t. y. ne teisminė institucija[1443].

Nors Konstitucijoje yra du atskiri skirsniai: VIII skirsnis „Konstitucinis Teismas“ ir IX skirsnis „Teismas“, tuo Konstitucinio Teismo buvimas teismų sistemos dalimi ne paneigiamas, bet pabrėžiamas ypatingas jo statusas teisminės valdžios, kartu ir visų valstybės valdžią vykdančių valstybės institucijų, sistemoje. Pačioje Konstitucijoje išryškinami ir pabrėžiami Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties ir kompetencijos ypatumai.

Konstitucinio Teismo įgaliojimai pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų – Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės – priimtus teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams, taip pat įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, kitaip tariant, pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, akivaizdžiai liudija, kad Konstitucinis Teismas negali būti ne valstybės valdžią įgyvendinanti institucija[1444].

Pagrindinės Konstitucinio Teismo funkcijos yra šios: teisės aktų konstitucingumo vertinimas; išvadų teikimas Konstitucijoje nurodytais klausimais; oficialiosios konstitucinės doktrinos formavimas; Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų aiškinimas.

Pagrindinė Konstitucinio Teismo paskirtis yra vykdyti konstitucinį teisingumą ir užtikrinti Konstitucijos viršenybę teisės aktų sistemoje. Atlikdamas šią *konstitucinės kontrolės funkciją*, Konstitucinis Teismas pagal Konstitucijoje jam priskirtą kompetenciją *vertina žemesnės galios teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams*, pirmiausia – Konstitucijai. Konstitucijos nuostatos, kuriose įtvirtinta Konstitucinio Teismo kompetencija tikrinti teisės aktų konstitucingumą, yra suformuluotos lakoniškai: kaip minėta, Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai ir įstatymams. Pats Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą, konstatavo, kad jos negalima suprasti vien pažodžiui ir kad joje pateiktas teisės aktų, kurių konstitucingumą gali tikrinti Konstitucinis Teismas, sąrašas negali būti laikomas baigtiniu. Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje konstatuota, kad, pagal Konstituciją, negali būti tokių Seimo priimtų įstatymų ar kitų teisės aktų, tokių Respublikos Prezidento ar Vyriausybės aktų, kurių atitikties Konstitucijai ir kitiems aukštesnės galios teisės aktams Konstitucinis Teismas negalėtų tirti. Taigi Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad, pagal Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį ir 105 straipsnį, Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas

[1443] Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2400.
[1444] *Ibidem*.

(jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, pirmiausia Konstitucijai: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams[1445]. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti jo kompetencijai priskirtų teisės aktų konstitucingumą neatsižvelgdamas į tai, ar teisės aktas yra (arba būtų) pažymėtas visiško slaptumo, slaptumo, konfidencialumo ar kokia nors kita žyma[1446].

Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų savo iniciatyva tikrinti teisės aktų konstitucingumo ir bylas nagrinėja tik tada, kai Konstitucijoje nustatyti subjektai kreipiasi į jį su prašymu ištirti įstatymo ar kito teisės akto atitiktį Konstitucijai.

Be teisės aktų konstitucingumo kontrolės funkcijos, Konstitucinis Teismas taip pat *teikia išvadas* Konstitucijoje nurodytais klausimais: 1) ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus; 2) ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas; 3) ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; 4) ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Gavęs Konstitucinio Teismo išvadą, galutinį sprendimą šiais klausimais priima Seimas.

Konstitucinis Teismas turi išimtinius įgaliojimus oficialiai *aiškinti Konstituciją*, t. y. pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą. Konstitucinio Teismo įgaliojimai *formuoti oficialiąją konstitucinę doktriną* kyla iš pačios Konstitucijos. Spręsdamas, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti teisės aktai, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas pirmiausia turi atskleisti atitinkamos Konstitucijos nuostatos turinį. Taigi Konstitucijos nuostatų prasmę atskleidžia ne vien lakoniškos jos pačios formuluotės, bet ir Teismo jurisprudencija[1447]. Aiškindamas Konstituciją Konstitucinis Teismas vadovaujasi tuo, kad Konstitucija yra vientisas aktas, vadinasi, visos Konstitucijos nuostatos tarpusavyje yra susijusios taip, kad vienų Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį ir sudaro darnią visumą. Tarp Konstitucijos įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra. Nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešinti kitoms Konstitucijos nuostatoms, aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.

Negalima absoliutinti ne tik pažodinio (lingvistinio, verbalinio), bet ir jokio kito Konstitucijos aiškinimo metodo. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra konstatavęs, kad aiškinant Konstituciją privaloma taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sisteminį, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt. Tik visapusiškai aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas įgyvendinti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausiosios teisinės galios akto, paskirtį

[1445] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.
[1446] Konstitucinio Teismo 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-840.
[1447] Kūris, E. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 93.

ir užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją[1448].

Konstitucinių nuostatų samprata ir argumentai, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose Konstitucinio Teismo aktuose – išvadose bei sprendimuose, saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus)[1449]. Seimas, Vyriausybė, Respublikos Prezidentas, leisdami jų kompetencijai priskirtus teisės aktus, negali Konstitucijos nuostatų aiškinti kitaip, nei jas išaiškino Konstitucinis Teismas.

Tirdamas įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, Konstitucinis Teismas plėtoja savo ankstesniuose nutarimuose bei kituose aktuose pateiktą Konstitucijos nuostatų sampratą, atskleidžia naujus atitinkamos konstitucinės justicijos bylos tyrimui būtinus Konstitucijoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus. Konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos raidai būdinga tai, kad oficialioji konstitucinė doktrina bet kuriuo konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu yra formuojama ne „visa iškart“, bet „byla po bylos“, vienus tos doktrinos elementus (fragmentus), atskleistus ankstesniuose Konstitucinio Teismo aktuose, papildant kitais, atskleidžiamais vėlesniuose Konstitucinio Teismo aktuose. Naujai formuluojama oficialioji konstitucinė doktrina remiasi anksčiau suformuluotomis doktrininėmis nuostatomis.

Oficialiosios konstitucinės doktrinos formavimas yra ne vienkartinis aktas, bet laipsniškas ir nuoseklus procesas. Jis yra nenutraukiamas ir niekada nebūna visiškai baigtas, nes Konstitucijos prigimtis ir konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų. Aiškinant Konstitucijos normas ir principus, niekada neišnyksta galimybė formuluoti tokias oficialias konstitucines doktrinines nuostatas, kokios dar nebuvo suformuluotos ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose. Taip atskleidžiama Konstitucijoje įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovė ir pilnatvė[1450]. Oficialioji konstitucinė doktrina plėtojama netolygiai: vienais klausimais ji yra išsami, o kitos Konstitucijos nuostatos iki šiol nėra išaiškintos plačiau, nes tais klausimais į Konstitucinį Teismą dar nebuvo kreiptasi.

Esant objektyviai ir konstituciškai pateisinamai būtinybei, poreikiui pritaikyti Konstituciją prie socialinio gyvenimo pokyčių bei nuolat kintančių visuomenės ir valstybės gyvenimo sąlygų, oficialiosios konstitucinės *doktrinos nuostatos gali būti reinterpretuojamos*. Konstitucijos nuostatų sampratos ir oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatų reinterpretavimas, kai oficialioji konstitucinė doktrina yra koreguojama, yra išimtinė Konstitucinio Teismo kompetencija. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas galima reinterpretuoti tik tam tikrais atvejais: siekiant didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus Tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, plėsti šalyje konstitucinės kontrolės galimybes, kad būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto nuo šalinimo iš teisės sistemos.

[1448] Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 85-3094; 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708; 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

[1449] Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2400.

[1450] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

Konstitucinėje jurisprudencijoje nustatytos ir tam tikros oficialiosios konstitucinės doktrinos reinterpretavimo ribos: draudžiama reinterpretuoti oficialiąją konstitucinę doktriną, jei nauju išaiškinimu būtų pakeičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistema, sumažinamos Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijos, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto ir darnios sistemos, samprata, sumažinamos Konstitucijoje įtvirtintos asmens teisių ir laisvių garantijos, pakeičiamas Konstitucijoje nustatytas valdžių padalijimo modelis. Oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai, kaip, pavyzdžiui, vien Konstitucinio Teismo sudėties pasikeitimas[1451]. Vis dėlto oficialioji konstitucinė doktrina gali būti koreguojama tada, kai pakeičiama kuri nors Konstitucijos nuostata. Beje, kiekvienu atveju, kai yra įsigaliojusi Konstitucijos pataisa, pagal Konstituciją įgaliojimus konstatuoti, kad ankstesnių Konstitucijos nuostatų pagrindu Konstitucinio Teismo suformuluota doktrina aiškinant Konstituciją jau negalima remtis (ir kokiu mastu), turi tik Konstitucinis Teismas[1452].

Konstitucinio Teismo konstitucinė paskirtis vykdyti konstitucinį teisingumą, garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą suponuoja dar vieną Konstitucinio Teismo funkciją – jo įgaliojimus *aiškinti savo baigiamųjų aktų nuostatas.* Kai tam tikros Konstitucinio Teismo baigiamojo akto nuostatos yra nepakankamai aiškios subjektui, turinčiam vadovautis Konstitucinio Teismo baigiamuoju aktu ir jį vykdyti, ar kai Teismas dėl tam tikrų priežasčių mato, kad reikia išaiškinti tam tikras Konstitucinio Teismo baigiamojo akto nuostatas, jis atskirame akte gali plačiau, išsamiau atskleisti atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatų turinį, prasmę, jeigu to reikia, kad būtų užtikrintas deramas to Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto vykdymas[1453].

Konstitucinio Teismo baigiamojo akto aiškinimas reikšmingas siekiant užtikrinti ne tik tai, kad būtų tinkamai įgyvendintas to akto rezoliucinėje dalyje įtvirtintas sprendimas, bet ir tai, kad teisėkūros procese būtų deramai atsižvelgiama į Konstitucinio Teismo formuojamą oficialiąją konstitucinę doktriną. Kita vertus, prašymu išaiškinti įgyvendintą Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą negali būti siekiama, kad būtų įvertinta teisės akto, kuriuo tas Konstitucinio Teismo aktas įgyvendintas, atitiktis Konstitucijai (kitiems aukštesnės galios teisės aktams). Tai būtų naujos konstitucinės bylos nagrinėjimo dalykas.

Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą nekeisdamas jo turinio: aiškinant Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą negali būti pakeista nutarimo nuostatų prasmė, elementų, sudarančių nutarimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais grindžiamas tas Konstitucinio Teismo nutarimas. Aiškindamas savo baigiamuosius aktus, Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko toje byloje, kurioje priimtas prašomas išaiškinti aktas, netyrė. Kiekvieną aiškinamą Konstitucinio Teismo nutarimo ar kito baigiamojo akto nuostatą privaloma aiškinti atsižvelgiant į visą oficialiosios konstitucinės doktrinos kontekstą, taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas. Aiškinant nutarimą ar kitą baigiamąjį aktą, oficialioji konstitucinė doktrina nėra koreguojama, nes tai susiję tik su naujų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimu ir naujų Konstitucinio Teismo precedentų sukūrimu jose[1454].

1451 *Ibidem.*

1452 Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

1453 Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 30-1051.

1454 Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 127-4849; 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292; 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894; 2006

Mokslo šaltiniuose teigiama, kad, be minėtųjų pagrindinių funkcijų, t. y. teisės aktų teisėtumo kontrolės ir Konstitucijos nuostatų aiškinimo, Konstitucinis Teismas atlieka ir kitas funkcijas: 1) konstitucinių teisinių vertybių įtvirtinimas; 2) taikdarystė socialiniame politiniame gyvenime; 3) teisinis politinių konfliktų sprendimas; 4) politinio proceso nepertraukiamumo arba politinės kaitos užtikrinimas; 5) pedagoginė funkcija; 6) žmogaus teisių apsauga; 7) demokratijos užtikrinimas ir visuomenės demokratinės kultūros ugdymas; 8) Konstitucijos evoliucijos užtikrinimas; 9) teismų praktikos standartų tarptautinė sklaida[1455].

5. Teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą

Pagal Konstitucijos 106 straipsnį į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai gali kreiptis ne mažesnė nei 1/5 Seimo narių grupė, Seimas in corpore, Vyriausybė, Respublikos Prezidentas, teismai, taip pat kiekvienas asmuo, manantis, kad jo konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos. Šių subjektų įgaliojimų kreiptis į Konstitucinį Teismą apimtis yra skirtinga.

Seimo narių grupė į Konstitucinį Teismą gali kreiptis dėl visų Konstitucinio Teismo kompetencijai priskirtų teisės aktų atitikties Konstitucijai tyrimo: konstitucinių įstatymų atitikties Konstitucijai, įstatymų, taip pat Seimo statuto atitikties Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, Seimo poįstatyminių teisės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams bei Seimo statutui, Respublikos Prezidento aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams. Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme yra nurodyta, kad tokią grupę turi sudaryti ne mažiau kaip vienas penktadalis Seimo narių, t. y. ne mažiau kaip 29 Tautos atstovai. Seimo narių grupės kreipimąsi į Konstitucinį Teismą turi pasirašyti visi jį palaikantys Seimo nariai, o jų parašų autentiškumą turi patvirtinti Seimo pirmininkas[1456]. Kreipdamiesi į Konstitucinį Teismą Seimo nariai turi nurodyti savo atstovą.

Seimo narių grupės teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą užtikrina parlamento mažumos (opozicijos) galimybes ginti Konstitucijos viršenybę teisinėje sistemoje. Parlamento dauguma ne visada yra konstitucinio teisėtumo garantas, todėl būtinos papildomos parlamento mažumos galimybės. Konstitucinės jurisprudencijos patirtis Lietuvoje rodo, kad į Konstitucinį Teismą paprastai kreipiasi Seimo narių grupė, kurią sudaro opozicijoje esantys Seimo nariai, bet yra pasitaikę ir tokių atvejų, kai kreipimąsi į Konstitucinį Teismą inicijavo įvairioms politinėms pažiūroms atstovaujantys Seimo nariai, t. y. skirtingų parlamento frakcijų atstovai.

Respublikos Prezidentas, pagal Konstitucijos 106 straipsnio 3 dalį, į Konstitucinį Teismą gali kreiptis tik dėl Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams

m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 883475; 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 111-4549.

[1455] Jaraišiūnas, E. Apie konstitucinės justicijos funkcijas. Iš: *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Konferencijos medžiaga*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998, p. 139–156.

[1456] Konstitucinis Teismas išaiškino, kad kreipimąsi pasirašę Seimo nariai, tokį kreipimąsi pateikus Konstituciniam Teismui, nebegali atšaukti savo parašų, nes būtų paneigta jau įgyvendinta Seimo narių grupės teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą, taip pat paneigtas kitų Seimo narių, pasirašiusių minėtąjį kreipimąsi, teisėtas lūkestis, kad jų jau įgyvendinta teisė kartu su kitais Seimo nariais kreiptis į Konstitucinį Teismą nebus paneigta po to, kai jų visų bendras prašymas bus gautas Konstituciniame Teisme (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 15 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6709).

įstatymams ir įstatymams. Kaip tik ši Respublikos Prezidento teisė patvirtina jo konstitucinį ryšį su Vyriausybe, priedermę stebėti, ar Vyriausybė laikosi Konstitucijos ir įstatymų nustatytos kompetencijos ir teisės aktų hierarchijos principų. Kreipdamasis į Konstitucinį Teismą, Respublikos Prezidentas priima dekretą.

Gavus Respublikos Prezidento dekretą su prašymu ištirti Vyriausybės akto atitiktį Konstitucijai ir (arba) įstatymams, ne vėliau kaip per tris dienas turi būti atliktas išankstinis tos medžiagos tyrimas ir tvarkomajame Konstitucinio Teismo posėdyje išspręstas klausimas, ar priimti prašymą nagrinėti Konstituciniame Teisme. Jeigu Respublikos Prezidento kreipimasis priimamas nagrinėti Teisme, Konstitucinio Teismo pirmininkas tuoj pat apie tai oficialiai paskelbia Konstitucinio Teismo interneto svetainėje ir Teisės aktų registre. Pirmininko pranešime turi būti nurodytas tikslus ginčijamojo akto pavadinimas, jo priėmimo data ir tai, kad, pagal Konstitucijos 106 straipsnį, minėtojo *akto galiojimas sustabdomas* nuo šio pranešimo oficialaus paskelbimo dienos iki Konstitucinio Teismo nutarimo dėl šios bylos paskelbimo. Konstituciniam Teismui nusprendus, kad ginčijamasis aktas neprieštarauja Konstitucijai, sustabdytas teisės akto galiojimas atkuriamas tokia pačia tvarka.

Pagal Konstituciją, Respublikos Prezidentas taip pat gali prašyti Konstitucinio Teismo išvados, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus ir ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Pastaroji Respublikos Prezidento teisė yra tiesiogiai susijusi su jo konstitucinėmis funkcijomis spręsti pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdyti užsienio politiką.

Vyriausybė gali kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl konstitucinių įstatymų atitikties Konstitucijai, dėl įstatymų, Seimo statuto atitikties Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, dėl Seimo poįstatyminių teisės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams bei Seimo statutui. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors, kaip minėta, Respublikos Prezidentas turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Vyriausybės teisės aktų konstitucingumo, Vyriausybė tokios teisės Respublikos Prezidento priimamų teisės aktų atžvilgiu neturi.

Vyriausybė, nusprendusi kreiptis į Konstitucinį Teismą, priima atitinkamą nutarimą.

Seimo in corpore teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisės aktų atitiktį Konstitucijai kyla iš Konstitucijos 106 straipsnio 5 dalies (2019 m. kovo 21 d. redakcija), kurioje numatyta, kad Seimo nutarimas ištirti, ar aktas neprieštarauja Konstitucijai, sustabdo šio akto galiojimą. Sistemiškai aiškindamas Konstitucijos nuostatas Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog jos reiškia, kad Seimas in corpore (visos sudėties) turi konstitucinius įgaliojimus nutarimu kreiptis į Konstitucinį Teismą ir prašyti ištirti Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nurodytų teisės aktų atitiktį Konstitucijai ir įstatymams[1457].

Seimas į Konstitucinį Teismą gali kreiptis dėl konstitucinių įstatymų atitikties Konstitucijai, įstatymų, taip pat Seimo statuto atitikties Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, Seimo poįstatyminių teisės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams bei Seimo statutui, Respublikos Prezidento aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

[1457] Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 5-173.

Seimas, nusprendęs kreiptis į Konstitucinį Teismą, priima nutarimą. Jeigu Seimo nutarimas, kuriame prašoma ištirti, ar ginčijamasis teisės aktas atitinka Konstituciją, konstitucinius įstatymus ir įstatymus, priimamas nagrinėti Konstituciniame Teisme, Seimo nutarime nurodyto abejonių sukėlusio *teisės akto galiojimas sustabdomas* tokia pačia tvarka, kaip ir gavus Respublikos Prezidento kreipimąsi su prašymu ištirti atitinkamo teisės akto konstitucingumą.

Pagal Konstitucijos 106 straipsnio 6 dalį (2019 m. kovo 21 d. redakcija), Seimas tai pat gali prašyti Konstitucinio Teismo išvados visais Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytais klausimais: ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus; ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas; ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Inicijuoti konstitucinį ginčą Konstituciniame Teisme taip pat turi teisę *bendrosios kompetencijos* (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai) ir *specializuoti teismai* (Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, apygardų administraciniai teismai). Teismai gali kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl visų Konstitucinio Teismo kompetencijai priskirtų teisės aktų konstitucingumo patikros: konstitucinių įstatymų atitikties Konstitucijai, įstatymų ir Seimo statuto atitikties Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, Seimo poįstatyminių teisės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams bei Seimo statutui, Respublikos Prezidento aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, jog įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas teismų teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, pabrėžė, kad tais atvejais, kai bylą nagrinėjančiam teismui kyla abejonių, ar įstatymas (kitas teisės aktas), kuris turėtų būti taikomas toje byloje, neprieštarauja Konstitucijai, jis *ne tik gali, bet ir privalo* kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas (kitas teisės aktas) atitinka Konstituciją, ir sustabdyti bylos nagrinėjimą teisme tol, kol Konstitucinis Teismas neišspręs šio klausimo. Jeigu kilus abejonių dėl byloje taikytino įstatymo atitikties Konstitucijai teismas nestabdytų bylos nagrinėjimo ir nesikreiptų į Konstitucinį Teismą, kad šios abejonės būtų pašalintos ir byloje būtų pritaikytas teisės aktas, kurio atitiktis Konstitucijai kelia abejonių, teismas rizikuotų priimti neteisingą sprendimą[1458].

Teismai į Konstitucinį Teismą gali kreiptis ne dėl bet kokio teisės akto atitikties Konstitucijai, o tik dėl to, kuris turi būti taikomas jų nagrinėjamoje byloje. Jeigu bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas į Konstitucinį Teismą kreipiasi su prašymu ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja toks įstatymas (jo dalis) arba kitas teisės aktas (jo dalis), kuris neturėtų (negalėtų) būti taikomas to teismo nagrinėjamoje byloje, Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad teismas neturi *locus standi* kreiptis į Konstitucinį Teismą (t. y.

[1458] Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą) su tokiu prašymu[1459] ir toks prašymas pripažįstamas nenagrinėtinu Konstituciniame Teisme.

Teismai kreipiasi į Konstitucinį Teismą priimdami nutartis. Tokioje nutartyje turi būti nurodyta trumpa bylos esmė, joje kilusi problema, teismo nuomonės dėl įstatymo ar kito teisės akto prieštaravimo Konstitucijai teisiniai argumentai, suformuluotas teismo prašymas Konstituciniam Teismui.

Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d., kai įsigaliojo Konstitucijos 106 straipsnio (2019 m. kovo 19 d. redakcija) pakeitimai, į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti Konstitucinio Teismo kompetencijai priskirtų teisės aktų atitiktį Konstitucijai ir (arba) kitam aukštesnės galios teisės aktui gali kreiptis ir *kiekvienas asmuo*, manantis, kad jo konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos Seimo, Vyriausybės ar Respublikos Prezidento priimtų teisės aktų pagrindu. Į Konstitucinį Teismą norintis kreiptis asmuo privalo išnaudoti visas kitas teisinės gynybos priemones, taip pat išpildyti kitas Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytas sąlygas. Iki tol, kol nebuvo atitinkamai pakeista Konstitucija, asmenys, manydami, kad jų konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos, į Konstitucinį Teismą galėjo kreiptis tik netiesiogiai – per jų bylą sprendžiantį bendrosios kompetencijos ar specializuotą teismą.

Kad pareiškėjai galėtų tinkamai įgyvendinti savo teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, jie turi laikytis tam tikrų jų prašymams keliamų reikalavimų. Prašymai ištirti teisės akto ar jo dalies atitiktį Konstitucijai turi būti aiškiai suformuluoti (tiksliai nurodant, kuri teisės akto dalis kuriems konkretiems Konstitucijos straipsniams prieštarauja) ir tinkamai argumentuoti bei pagrįsti aiškiais teisiniais motyvais, nurodančiais, kodėl, pareiškėjų manymu, ginčijamasis teisės aktas neatitinka Konstitucijos. Vadinasi, Konstituciniam Teismui yra nežinybingi (nenagrinėtini) pareiškėjų prašymai, pagrįsti politiniais ar ekonominiais motyvais, arba tokie, kurie grindžiami vien bendrojo pobūdžio samprotavimais. Reikalavimas nurodyti teisinius pareiškėjo abejonę dėl ginčijamojo teisės akto konstitucingumo pagrindžiančius motyvus svarbus dar ir dėl to, kad juos žinodama institucija, priėmusi ginčijamąjį teisės aktą, galėtų pateikti atitinkamų paaiškinimų ir tinkamai pasirengti teisminiam būsimosios bylos nagrinėjimui. Į Konstitucinį Teismą galima kreiptis tik tuo atveju, jeigu pareiškėjo ginčijamo teisės akto atitiktis Konstitucijai dar nebuvo tirta (nėra priimto Konstitucinio Teismo nutarimo tuo klausimu) ir jei Konstitucinis Teismas nėra pradėjęs nagrinėti bylos dėl to paties dalyko (nėra įvykęs Konstitucinio Teismo posėdis analogiškoje byloje).

6. Individualus konstitucinis skundas

Pakeitus Konstitucijos 106 ir 107 straipsnius[1460], Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtintas naujas konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių gynimo instrumentas – individualus konstitucinis skundas[1461]. Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalyje (2019 m. kovo 19 d. redakcija) yra nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl 105 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų aktų, jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė

[1459] Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 57-2200.
[1460] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2019-04-02, Nr. 5330.
[1461] Miliuvienė, J. Individualaus konstitucinio skundo įteisinimas ir pirmoji patirtis, *Lietuvos teisė 2019: esminiai pokyčiai*. Vilnius: MRU, 2020, p. 19–29.

šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones. Minėtoje Konstitucijos nuostatoje nurodyta ir tai, kad šios teisės įgyvendinimo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas. Taigi, netrukus po to, kai buvo priimtos atitinkamos Konstitucijos pataisos, buvo pakeistas ir Konstitucinio Teismo įstatymas, kuriame buvo nustatyta, kokia tvarka asmenys, norintys ginti savo pažeistas konstitucines teises ir laisves, gali kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimas Konstitucijoje nėra savitikslis – juo siekiama sudaryti galimybes veiksmingai apginti asmens konstitucines teises ar laisves, kurios galėjo būti pažeistos sprendimais, priimtais Konstitucijai prieštaraujančių teisės aktų (jų dalių) pagrindu[1462]. Individualaus konstitucinio skundo institutas ne tik sudaro sąlygas asmenims ginti savo teises ir laisves, bet ir padeda įgyvendinti tokius konstitucinius principus, kaip konstitucijos viršenybė bei valdžių padalijimas, ir įtraukia individus į valstybės valdymą[1463].

Nors Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalyje (2019 m. kovo 19 d. redakcija) nurodyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, tai toli gražu gali daryti ne bet kas ir ne bet kada. Be to, tam, kad prašymas būtų priimtas nagrinėti Konstituciniame Teisme, jį turi pateikti ne tik asmuo, turintis tokią teisę, bet ir atitinkantis kitas *Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme* nustatytas *sąlygas*.

Nors nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme nėra paaiškinta, koks asmuo gali kreiptis į Konstitucinį Teismą, Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų sisteminė analizė leidžia daryti išvadą, kad Konstitucijoje įtvirtinta sąvoka „*kiekvienas asmuo*“ apima tiek fizinius, tiek juridinius (viešus ir privačius) asmenis. Tai reiškia, kad į Konstitucinį Teismą gali kreiptis tiek pavieniai asmenys, tiek individualios įmonės, uždarosios akcinės bendrovės, viešosios įstaigos ar net savivaldybės. Konstitucinė teisė pateikti individualų konstitucinį skundą garantuojama kiekvienam asmeniui, patenkančiam į Lietuvos Respublikos jurisdikciją, nepriklausomai nuo jo turimos pilietybės, tad į Konstitucinį Teismą gali kreiptis ne tik Lietuvos Respublikos piliečiai, bet ir užsieniečiai ar asmenys be pilietybės.

Tačiau visi šie asmenys į Konstitucinį Teismą gali kreiptis tik tuo atveju, jei dėl kurio nors Konstitucinio Teismo kompetencijai priskirto teisės akto buvo pažeistos jų konstitucinės teisės ar laisvės. Kitaip tariant, pagal Konstituciją, priešingai nei Seimas, Seimo narių grupė, Vyriausybė ar Respublikos Prezidentas, asmuo negali kreiptis į Konstitucinį Teismą išreikšdamas bendro pobūdžio abejones dėl Lietuvoje galiojančių įstatymų ar kitų teisės aktų atitikties Konstitucijai ar kreiptis dėl teisės akto konstitucingumo, nepateikdamas įrodymų ar pagrįstų argumentų, kad šio teisės akto pagrindu priimtas sprendimas galimai pažeidė jo teises ar laisves[1464]. Lietuvoje, skirtingai nei kai kuriose kitose šalyse, nėra įtvirtinto absoliučios konstitucinės kontrolės modelio, garantuojančio actio populiaris galimybę, t. y. galimybę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl bet kokio teisės akto konstitucingumo kontrolės, ginant, pavyzdžiui, viešąjį interesą. Jeigu asmens teisės nėra pažeistos konkrečiu teisės aktu ar to teisės akto pagrindu priimtu sprendimu (t. y. jei kon-

[1462] Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR, 2019-11-25, Nr. 18747.

[1463] Pūraitė-Andrikienė, D. Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio privalumai ir trūkumai, *Teisė* 114 (2020), p. 50.

[1464] Danėlienė, I. Subjektai, turintys teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą. Iš: *Konstituciniai ginčai*. Vilnius: MRU, 2019, p. 429.

kretus teisės aktas nebuvo pritaikytas to asmens atžvilgiu, nėra priimta sprendimo, pažeidžiančio asmens teises ar laisves), toks asmuo neturi teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą, o jo prašymą Konstituciniam Teismui priimti atsisakoma. Taigi, *pirmoji sąlyga* asmeniui kreipiantis į Konstitucinį Teismą – įrodyti, kad jo ginčijamu teisės aktu buvo *pažeistos konkrečios jo konstitucinės teisės ar laisvės*. Pažymėtina, kad asmuo neturi teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą ir tuo atveju, jei kokiu nors teisės aktu buvo pažeistos ne jo paties, o kito asmens, net jo artimo giminaičio (tėvų, brolių, seserų, senelių) konstitucinės teisės ar laisvės. Tad tik dėl savo paties konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo asmuo gali kreiptis į Konstitucinį Teismą (savarankiškai arba atstovaujamas advokato).

Lietuvoje įtvirtinus individualaus konstitucinio skundo institutą, Konstitucinio Teismo kompetencija nepakito: jis ir toliau sprendžia, ar Konstitucijai ir (arba) kitam aukštesnės galios teisės aktui neprieštarauja įstatymai ir kiti Seimo ar referendumu priimti teisės aktai, Vyriausybės nutarimai ir Respublikos Prezidento dekretai. Taigi, ir asmenys į Konstitucinį Teismą gali kreiptis *tik dėl šių Konstitucinio Teismo kompetencijai priskirtų teisės aktų atitikties Konstitucijai* (ar kitam aukštesnės galios teisės aktui), jeigu tais teisės aktais buvo pažeistos asmens konstitucinės teisės ar laisvės. Tai *antroji sąlyga* asmeniui kreipiantis į Konstitucinį Teismą. Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų spręsti dėl jokių kitų jo kompetencijai nepriskirtų teisės aktų konstitucingumo. Taigi Lietuvoje pasirinktas įtvirtinti siauro dalyko konstitucinio skundo modelis, kai individualus konstitucinis skundas gali būti paduodamas tik dėl tam tikrų valstybės valdžios institucijų priimtų teisės aktų[1465].

Pirmiausia tai reiškia, kad Konstitucinis Teismas nenagrinėja, ar kitų teismų sprendimai neprieštarauja Konstitucijai ir (arba) įstatymams, taip pat neturi įgaliojimų dar kartą peržiūrėti teismų išnagrinėtų bylų ir panaikinti ar pakeisti teismų sprendimų, atnaujinti proceso bendrosios kompetencijos ir administraciniuose teismuose ir iš naujo išspręsti, asmens manymu, neteisingai išspręstos bylos. Taigi, Konstitucijoje įtvirtinus naują subjektą, galintį kreiptis į Konstitucinį Teismą, pastarasis nevirto „ketvirtąja instancija“, užtikrinančia „superkasacijos“ galimybę[1466]. Antra, Konstitucinis Teismas nenagrinėja prašymų ištirti žemesnės galios teisės aktų, nei nurodytieji (kaip antai, ministrų įsakymų, savivaldybės tarybos nutarimų, įvairių tarnybų sprendimų ir pan.), atitikties Konstitucijai, net jei jais ir būtų pažeistos asmenų teisės ar laisvės. Bylas dėl tokių teisės aktų atitikties Konstitucijai nagrinėja Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Galiausiai, Konstitucinis Teismas pagal asmenų prašymus nesprendžia dėl Seimo narių, valstybės pareigūnų, teisėjų ir valstybės tarnautojų veiksmų atitikties Konstitucijai, nevertina valstybės ir savivaldybės institucijų ar įstaigų, teismų savivaldos institucijų veiksmų ar neveikimo. Visi tokie prašymai yra nežinybingi Konstituciniam Teismui ir jis atsisako juos nagrinėti.

Pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl, jo manymu, Konstitucijai prieštaraujančių teisės aktų tik tada, kai jis, laikydamasis įstatyme nustatytos tvarkos, pasinaudojo visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonėmis, įskaitant teisę kreiptis į teismą, ir, jam išnaudojus visas įstatymuose numatytas teismo sprendimo apskundimo galimybes,

[1465] Jočienė, D. Individualaus konstitucinio skundo įgyvendinimo iššūkiai: Lietuvos patirtis. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2 (62), 2021, p. 269.

[1466] Miliuvienė, J. Individualaus konstitucinio skundo įteisinimas ir pirmoji patirtis. *Lietuvos teisė 2019: esminiai pokyčiai*. Vilnius: MRU, 2020, p. 21.

yra priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas[1467]. Taigi prieš kreipdamasis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar jo nurodytas įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, asmuo turi būti *išnaudojęs visas kitas teisinės gynybos priemones*. Tai *trečioji* Konstitucijoje įtvirtinta asmens kreipimosi į Konstitucinį Teismą *sąlyga*. Individualaus konstitucinio skundo egzistavimas nepaneigia kitų žmogaus teisių apsaugos galimybių; būtent dėl šios sąlygos buvimo kreipimasis į Konstitucinį Teismą yra laikomas papildoma žmogaus teisių ir laisvių gynimo priemone[1468], kuria naudotis galima tuomet, jei galimai pažeistų teisių nepavyko apginti kitais būdais.

Tai reiškia, kad jeigu įstatymais yra nustatyta ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka, asmuo, gindamas savo pažeistas konstitucines teises ar laisves, privalo ja pasinaudoti (pavyzdžiui, kilus ginčui su darbdaviu dėl darbo santykių, pirmiausia kreiptis į Darbo ginčų komisiją). Po to asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės yra pažeistos, privalo kreiptis į pirmosios instancijos teismą, šio teismo sprendimą apskųsti apeliacinės instancijos teismui, o tuomet, kai jo byloje priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą peržiūrėjo apeliacinės instancijos teismas, privalo kreiptis į kasacinės instancijos teismą dėl apeliacinės instancijos teismo sprendimo peržiūrėjimo, jeigu apeliacinės instancijos teismo sprendimas teisės aktuose nustatyta tvarka gali būti skundžiamas kasacinio proceso tvarka[1469,1470]. Ir tik tuomet, kai asmuo, laikydamasis įstatyme nustatytos tvarkos ir sąlygų, negali apginti, jo manymu, pažeistų konstitucinių teisių ar laisvių kreipdamasis į bendrosios kompetencijos ar specializuotus teismus, jis gali kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, kurių pagrindu priimtas sprendimas galėjo pažeisti jo konstitucines teises ar laisves, atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės teisinės galios aktui)[1471]. Šio konstitucinio reikalavimo paskirtis yra dvejopa – visų pirma, juo sudaromos prielaidos asmens, jo manymu, pažeistas konstitucines teises ar laisves, bandyti apginti ordinariniuose teismuose, visų antra, tuo užtikrinama, kad Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylas, neįsiterptų į bendrosios kompetencijos ar specializuotų teismų kompetenciją ir jiems priskirtus įgaliojimus vykdyti teisingumą ir spręsti teisinius ginčus dėl pažeistų asmens teisių ar laisvių[1472], kaip galėtų atsitikti, jeigu Konstitucinis Teismas imtųsi spręsti bylą, kuri nėra užbaigta nagrinėti kituose teismuose.

Išnaudojus visas įstatymuose numatytas teisinės gynybos priemones, asmens, ketinančio kreiptis į Konstitucinį Teismą, atžvilgiu turi būti priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas. Jeigu į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ginčijamo teisės akto atitiktį Konstitucijai kreipiasi asmuo, kurio byla nėra baigta nagrinėti bendrosios kompetencijos ar administraciniame teisme arba kuris nėra apskundęs žemesnės instancijos teismo sprendimo aukštesnės instancijos teismui, t. y. neišnaudojus visų kitų teisinės gynybos priemonių, Konstitucinis Teismas grąžina tokį prašymą pareiškėjui ir jo nenagri-

---

1467 Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. KT37-A-S26/2019; 2020 m. kovo 10 d. sprendimas Nr. KT45-A-S41/2020; 2021 m. birželio 3 d. sprendimas Nr. KT91-A-S83/2021 ir kt.

1468 Pūraitė-Andrikienė, D. Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio privalumai ir trūkumai. *Teisė*, 114 (2020), p. 60.

1469 Konstitucinio Teismo 2021 m. gruodžio 30 d. nutarimas. TAR, 2021-12-30, Nr. 27683.

1470 Primintina, kad bendrosios kompetencijos teismų sprendimai gali būti skundžiami apeliacine tvarka, o apeliacinio teismo sprendimai gali būti skundžiami kasacine tvarka Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Asmens ginčą nagrinėjant administracinio proceso tvarka, pirmąja instancija bylas nagrinėja apygardų administraciniai teismai, kurių sprendimai apeliacine tvarka gali būti skundžiami Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Kasacinio proceso tvarka šie sprendimai negali būti skundžiami (t. y. nėra kasacijos proceso administracinėse bylose).

1471 Konstitucinio Teismo 2021 m. gruodžio 30 d. nutarimas. TAR, 2021-12-30, Nr. 27683.

1472 *Ibidem.*

nėja. Išnaudojęs trūkstamas teisinės gynybos priemones, tačiau vis tiek neapgynęs savo teisių ar laisvių, asmuo vėl gali kreiptis į Konstitucinį Teismą. Tačiau jei Konstitucinis Teismas nustato, kad asmuo neišnaudojo visų kitų teisinės gynybos priemonių ir nebegali jų išnaudoti (pavyzdžiui, yra praleidęs apeliacinio ar kasacinio skundo padavimo terminus ir jie nebegali būti atnaujinti), Konstitucinis Teismas atsisako priimti nagrinėti tokį asmens prašymą ir asmuo tuo klausimu nebegali kreiptis į Konstitucinį Teismą.

Ketvirtoji sąlyga, kurią turi atitikti asmuo, manantis, kad jo konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos ir norintis kreiptis į Konstitucinį Teismą, yra reikalavimas tai padaryti per Konstitucinio Teismo įstatyme nurodytą terminą – nepraėjus 4 mėnesiams nuo galutinio ir neskundžiamo teismo sprendimo priėmimo. Nors *terminas kreipimuisi į Konstitucinį Teismą* yra nustatytas Konstitucinio Teismo įstatyme, jis, kaip yra nurodęs Konstitucinis Teismas, taip pat kyla iš Konstitucijos[1473]. Kreipimosi į Konstitucinį Teismą terminas yra nustatytas tik asmenims, norintiems kreiptis į Konstitucinį Teismą. Kitiems subjektams ši sąlyga nėra taikoma. Tokia sąlyga asmenims nustatyta neatsitiktinai. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad termino kreipimuisi į Konstitucinį Teismą nustatymu siekiama nepaneigti įsiteisėjusių teismo sprendimų nustatytų ir patvirtintų teisinių santykių stabilumo, taip pat suteikti laiko asmeniui apsispręsti, ar kreiptis į Konstitucinį Teismą ir, nusprendus kreiptis į Konstitucinį Teismą, parengti ir Konstituciniam Teismui pateikti Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytus reikalavimus atitinkantį prašymą[1474].

Praleidęs Konstitucinio Teismo įstatyme nurodytą 4 mėnesių terminą dėl svarbių priežasčių, asmuo turi teisę prašyti jį atnaujinti. Kokios yra svarbios priežastys, kurias nurodžius terminas kreiptis į Konstitucinį Teismą gali būti atnaujintas, Konstitucinio Teismo įstatyme nėra nustatyta, tačiau manytina, kad tai turėtų būti rimtos, neišvengiamos priežastys, nepriklausančios nuo asmens valios.

Konstitucinio Teismo įstatyme nustačius, kad į Konstitucinį Teismą gali kreiptis tik tie asmenys, kurių atžvilgiu galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas buvo priimtas ne anksčiau nei prieš 4 mėnesius, tapo aišku, kad konstitucinę teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl įstatymų ir kitų teisės aktų atitikties Konstitucijai įgijo tik tie asmenys, kurių atžvilgiu priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas byloje dėl šių asmenų konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo įsiteisėjo ne anksčiau nei 2019 m. gegužės 1 d. Visi kiti asmenys, t. y. tie, dėl kurių galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas buvo priimtas anksčiau, tokios teisės neįgijo, nes tuo metu, kai jų teisės ar laisvės galėjo būti pažeistos, tokios pažeistų teisių ar laisvių gynimo priemonės, kaip individualus konstitucinis skundas, paprasčiausiai nebuvo. Konstitucinis Teismas, spręsdamas dėl tokių asmenų, kurių atžvilgiu galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas įsigaliojo anksčiau, priminė, kad įstatymai atgal negalioja (*lex retro non agit*) ir tai yra itin svarbus ir būtinas teisės principas, užtikrinant teisės, įstatymų, teisinės tvarkos stabilumą ir tvirtumą, teisinių santykių subjektų teises, pasitikėjimą valstybėje priimtais teisės aktais, tai svarbi teisinio tikrumo

[1473] Konstitucinis Teismas 2019 m. lapkričio 25 d. nutarime pabrėžė, kad teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą įgyvendinama Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytomis sąlygomis, be kita ko, per šiame įstatyme nustatytą terminą. Taigi Konstitucinis Teismas ne tik priminė, kad kitos, nei numatytos pačioje Konstitucijoje, konstitucinės teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą sąlygos gali būti nustatytos Konstitucinio Teismo įstatyme, bet ir nurodė, kad pagal Konstituciją viena sąlyga asmens kreipimuisi į Konstitucinį Teismą yra būtina ir ji turi būti įtvirtinta Konstitucinio Teismo įstatyme – tai kreipimosi į Konstitucinį Teismą terminas. Vadinasi, negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmenys į Konstitucinį Teismą galėtų kreiptis neterminuotai (t. y. neribotą laiką po visų teisinių gynybos priemonių išnaudojimo ir galutinio teismo sprendimo įsigaliojimo).

[1474] Konstitucinio Teismo 2020 m. sausio 16 d. sprendimas Nr. KT6-A-S6/2020.

prielaida, esminis teisės viešpatavimo, teisinės valstybės elementas. Todėl asmenys, kurių konstitucinės teisės ar laisvės buvo pažeistos tuo metu, kai individualaus konstitucinio skundo instituto Lietuvoje dar nebuvo, negali kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl tokių pažeidimų – jiems tokia teisė nesuteikta. Visi tokie prašymai Konstituciniam Teismui laikomi nežinybingais, o pareiškėjų argumentacija prašant atnaujinti praleistą kreipimosi į Konstitucinį Teismą terminą dėl to, kad anksčiau jie neturėjo tokios galimybės, Konstitucinio Teismo praktikoje įvertinta kaip nepagrįsta[1475].

Be šių Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytų sąlygų, kurias turi atitikti asmuo, kreipdamasis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, jo manymu pažeidusių jo konstitucines teises ar laisves, atitikties Konstitucijai, individualus konstitucinis skundas privalo būti pagrįstas teisiniais argumentais ir būti paduotas Konstituciniam Teismui laikantis Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytos tvarkos (pavyzdžiui, toks prašymas Konstituciniam Teismui privalo būti pasirašytas, jis negali būti siunčiamas elektroniniu paštu, nes tuomet nėra galimybės identifikuoti prašymą pateikusį asmenį, ir kt.).

Kitose valstybėse, kuriose yra įtvirtintas individualaus skundo institutas, yra nustatyta ir daugiau sąlygų tokio skundo pateikimui: pavyzdžiui, gali būti numatyta, kad pateikti individualų konstitucinį skundą galima tik tuomet, jei jį surašo advokatas[1476]; gali būti nustatytas žyminis mokestis, kurį reikia sumokėti, norint kreiptis į Konstitucinį Teismą, tam, kad būtų išvengta piktnaudžiavimo tokiais kreipimaisis[1477].

Konstitucinio Teismo nutarimo byloje pagal individualų konstitucinį skundą teisinės pasekmės. Keičiant Konstitucijos 106 straipsnį, kuriame reglamentuojami subjektai, turintys teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą taip, kad tokia teisė būtų numatyta ir asmenims, kartu buvo pakeistas ir Konstitucijos 107 straipsnis. Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje (2019 m. kovo 21 d. redakcija) nustatyta, kad konstitucinės justicijos byloje pagal asmens prašymą priimtas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui), yra pagrindas įstatymo nustatyta tvarka atnaujinti procesą siekiant apginti to asmens konstitucines teises ar laisves. Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje (2019 m. kovo 21 d. redakcija) įtvirtintas pagrindas atnaujinti procesą siekiant apginti asmens konstitucines teises ar laisves – Konstitucinio Teismo sprendimas, kad ginčytas teisės aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, – yra būtinas tam, kad, įgyvendinant Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos, teisę kreiptis į teismą, Konstitucijai prieštaraujančio teisės akto (jo dalies) pagrindu priimtas sprendimas būtų peržiūrėtas, siekiant pašalinti asmens konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimą ir (arba) atlyginti juo padarytą žalą[1478].

Taigi Konstituciniam Teismui byloje pagal individualų konstitucinį skundą pripažinus, kad asmens ginčytas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, dar nereiškia, kad tokio asmens teisės ar laisvės savaime yra apgintos. Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų panaikinti asmens teises ir laisves pažeidusių sprendimų, priimtų Konstitucijai prieštaraujančiais pripažintų teisės aktų pagrindu, negali vietoj jų priimti naujų ar kaip kitaip tie-

[1475] Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimai Nr. KT29-A-S18/2019 ir Nr. KT30- A-S19/2019; 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT32-A-S21/2019 ir kt.

[1476] Tokį reikalavimą siūlyta nustatyti Konstitucinio Teismo įstatyme, tačiau projekto svarstymo etapuose jo buvo atsisakyta.

[1477] Lietuvoje siekiant, kad asmenys nepiktnaudžiautų kreipimusi į Konstitucinį Teismą, Konstitucinio Teismo įstatyme yra nustatyta galimybė tokiems asmenims skirti baudą.

[1478] Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR, 2019-11-25, Nr. 18747.

siogiai apginti į Konstitucinį Teismą besikreipusio asmens teises ar laisves. Konstitucinio Teismo nutarimas, kad asmens ginčytas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, reiškia, kad toks teisės aktas daugiau nebegali būti taikomas ir yra visam laikui pašalinamas iš teisės sistemos. Tad asmuo, norintis, kad jo pažeistos konstitucinės teisės ir laisvės būtų apgintos, po tokio Konstitucinio Teismo sprendimo privalo kreiptis į bendros kompetencijos ar administracinį teismą, prašydamas atnaujinti procesą jo byloje, o teismai negali atsisakyti to padaryti.

Pažymėtina, kad prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas teisės aktas nebegali būti taikomas ne tik to asmens, kuris kreipėsi į Konstitucinį Teismą, atžvilgiu, bet ir visiems kitiems asmenims. Taigi vieno asmens kreipimasis į Konstitucinį Teismą, šiam nusprendus, kad ginčytas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, gali apginti daugelio asmenų, esančių analogiškoje situacijoje, teises ar laisves.

Konstitucijoje įtvirtinus galimybę asmenims kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl asmens manymu prieštaraujančio teisės akto atitikties Konstitucijai, Konstitucinio Teismo įstatymo 67^2 straipsnyje buvo numatyta galimybė prašyti Konstitucinio Teismo sustabdyti priimto teismo sprendimo vykdymą (pavyzdžiui, neišieškoti skolos, jei asmuo mano, kad skola iš jo priteista Konstitucijai prieštaraujančio akto pagrindu, ar neatlikti kitų veiksmų, kuriuos būtina atlikti pagal teismo sprendimą). Tačiau tai Konstitucinis Teismas gali padaryti išimtiniais atvejais, kai dėl teismo sprendimo vykdymo būtų neatitaisomai pažeistos pareiškėjo konstitucinės teisės ar laisvės arba, kai tai būtina dėl viešojo intereso. Vis tik tokia galimybė yra bendros taisyklės, kad prašymo ištirti įstatymo ar teisės akto atitiktį Konstitucijai priėmimas nagrinėti Konstituciniame Teisme nesustabdo teismo sprendimo vykdymo, išimtis. Jei teismo sprendimų vykdymas būtų stabdomas kiekvienąkart, kai to prašo pareiškėjas, būtų, be kita ko, sudarytos prielaidos nevykdyti įsiteisėjusių teismų sprendimų, kas, pasak Konstitucinio Teismo, pakenktų teisingumo vykdymui ir teisinių santykių stabilumui bei susilpnintų teisės subjektų pasitikėjimą valstybės valdžia, įstatymais.

7. Konstitucinės kontrolės objektai

Vykdydamas konstitucinę kontrolę, kaip minėta, Konstitucinis Teismas sprendžia, ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

Įstatymų konstitucingumo problema yra itin aktuali jau vien dėl to, kad jais reguliuojami patys svarbiausi visuomeniniai santykiai, tad įstatymai gali lemti pačius sunkiausius Konstitucijos pažeidimus. Be to, įstatymų pagrindu leidžiami Vyriausybės, ministerijų, kitų valdymo institucijų, savivaldybių teisės aktai.

Pagal Konstituciją, gali būti priimami ne tik ordinariniai, bet ir *konstituciniai įstatymai*. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad konstitucinių įstatymų vieta teisės sistemoje yra ypatinga ir jie turi ypatingą – aukštesnę – teisinę galią nei kiti įstatymai. Atsižvelgdamas

į tai, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymai negali prieštarauti konstituciniams įstatymams. Vadinasi, Konstitucinis Teismas gali nagrinėti bylas dėl ordinarinių įstatymų atitikties ne tik Konstitucijai, bet ir konstituciniams įstatymams[1479].

Konstitucinis Teismas gali tirti ne tik po Nepriklausomybės atkūrimo priimtų, bet ir senesnių, iki Konstitucijos įsigaliojimo priimtų įstatymų ir kitų teisės aktų konstitucingumą: Teismas yra konstatavęs, kad iki Nepriklausomybės atkūrimo priimtų teisės aktų, kurie nebuvo suderinti su Konstitucija ir kurie tebegalioja, konstitucingumas gali būti tikrinamas atliekant konstitucinę kontrolę[1480].

Seimas turi įgaliojimus leisti ne tik įstatymus, bet ir kitus, žemesnės teisinės galios aktus (pavyzdžiui, Seimo nutarimus, rezoliucijas ir kt.). Konstitucinio Teismo galios tikrinti *kitų Seimo aktų teisėtumą* kyla iš Konstitucijos viršenybės principo ir teisės aktų hierarchijos. Seimo priimti kiti teisės aktai negali pažeisti nei Konstitucijos, nei konstitucinių įstatymų, nei įstatymų, nei įstatymo galią turinčio Seimo statuto.

Konstitucinis Teismas yra ne kartą tyręs, ar neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams Seimo nutarimai, rezoliucijos, nutarimais patvirtintos valstybinės politikos koncepcijos, kiti aktai, kuriuose yra nustatytas norminis ar individualus teisinis reguliavimas. Konstitucinis Teismas gali tirti net Seimo protokolinius sprendimus[1481]. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pažymėta ir tai, kad Konstitucinis Teismas gali tirti tokius Seimo priimtus teisės aktus, kuriuose nors ir nėra nustatyto tiesioginius padarinius sukeliančio teisinio reguliavimo, bet yra įtvirtintos nuostatos, kuriomis remiantis turėtų vykti tolesni teisėkūros procesai[1482]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucinis Teismas netiria Seimo valdybos, komiteto, komisijų, kitų struktūrinių padalinių priimtų teisės aktų, – jis kompetentingas tirti tik Seimo, kaip įstatymų leidėjo, priimtus teisės aktus. Kartu pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas gali tirti Seimo in corpore priimtą aktą (nutarimą), kuriuo pritariama arba nepritariama Seimo struktūrinio padalinio priimtam aktui[1483].

Respublikos Prezidento aktai yra poįstatyminiai teisės aktai, priskiriami prie valdymo aktų. Respublikos Prezidento leidžiami aktai – dekretai negali prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir konstituciniams įstatymams bei įstatymams. Respublikos Prezidento konstitucinis statusas suponuoja, kad jo leidžiami dekretai paprastai yra nenorminio pobūdžio teisės aktai.

Vyriausybė, vykdydama savo veiklą ir spręsdama valstybės valdymo reikalus, tai pat priima poįstatyminius teisės aktus – nutarimus. *Vyriausybės teisės aktų* atitiktis Konstitucijai gali būti tikrinama formaliuoju ir materialiuoju konstitucinės kontrolės požiūriu. Kaip ir Respublikos Prezidento dekretai, Vyriausybės teisės aktai turi atitikti Konstituciją, konstitucinius įstatymus ir įstatymus. Bendrasis reikalavimas, kuris apibrėžia Vyriausybės teisės aktų prigimtį, yra pateiktas Konstitucijos 94 straipsnio 2 punkte, kuriame nustatyta,

---

1479 Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 29-938.

1480 Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 103-4611.

1481 Konstitucinio Teismo 1993 m. spalio 1 d. nutarime tirta, ar Konstitucijai neprieštaravo Seimo 1993 m. birželio 10 d. nutarimas neįrašyti į sesijos darbų programą nutarimo „Dėl Seimo nario K. Bobelio įgaliojimų nutraukimo“ projekto, kuris buvo įrašytas Seimo 1993 m. birželio 10 d. posėdžio protokole Nr. 56 (117). *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 51-991.

1482 Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888. Tiesa, atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokiu atveju jau galima kalbėti apie išankstinę *(a priori)* teisės aktų kontrolę, nes Konstitucinis Teismas, tirdamas valstybės politikos srityje suformuotų gairių, galinčių ateityje virsti teisiniu reguliavimu, atitiktį Konstitucijai, iš esmės tiria dar nenustatytą ir neįsigaliojusį teisinį reguliavimą.

1483 Antai Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutarime vertinta Seimo nutarimo, kuriuo pritarta Seimo laikinosios tyrimo komisijos išvadai, atitiktis Konstitucijai. TAR, 2016-12-23, Nr. 29337.

kad Vyriausybė vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus.

Atskleidžiant Vyriausybės teisės aktų vietą Lietuvos teisės sistemoje, konstitucinėje jurisprudencijoje pabrėžta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įstatymų leidybos delegavimas nenumatytas, todėl Vyriausybė gali priimti tik poįstatyminius teisės aktus, kuriuose detalizuojamos įstatymų normos, reglamentuojama jų įgyvendinimo tvarka. Teismas taip pat yra pabrėžęs, kad viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, turi būti reguliuojama tik įstatymais, o ne poįstatyminiais teisės aktais; pastaraisiais gali būti nustatoma tik tokių įstatymų įgyvendinimo tvarka.

Kaip matyti, Konstitucinis Teismas sprendžia tik dėl aukščiausios teisinės galios teisės aktų konstitucingumo. Tačiau pagal Konstituciją yra negalimos tokios teisinės situacijos, kad nebūtų įmanoma patikrinti, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja tie teisės aktai, kurių atitikties Konstitucijai kontrolė Konstitucijoje nėra priskirta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, kaip antai ministrų išleisti teisės aktai, kiti žemesnės galios poįstatyminiai teisės aktai, taip pat savivaldybių institucijų išleisti teisės aktai[1484]. Spręsti dėl *kitų teisėkūros subjektų* išleistų (taigi ne Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistų ir ne referendumu priimtų) teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams (tarp jų – Konstitucijai) yra priskirta Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui.

Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, tiria jo atitiktį ne tik konstitucinėms normoms, bet ir konstituciniams principams. Tokia Teismo nuomonė susiformavo remiantis konstitucine nuostata, kad Konstitucija yra vientisas aktas, kurį sudaro ne tik jos normos ir nuostatos, bet ir principai.

Teisės akto atitiktis Konstitucijai Konstituciniame Teisme gali būti ginčijama keliais pagrindais: Konstitucinis Teismas tiria, ar teisės aktai Konstitucijai neprieštarauja pagal normų turinį, reguliavimo apimtį, formą, ar nepažeista Konstitucijoje nustatyta jų priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarka[1485]. Taigi Konstitucinis Teismas įgyvendina ir formaliąją, ir materialiąją teisminę kontrolę.

Teisės akto konstitucingumo vertinimas *pagal normų turinį* visų pirma reiškia tai, kad Teismas turi išsiaiškinti, ar teisės normoje nustatytos teisinių santykių subjektų teisės ir pareigos atitinka Konstitucijoje šiuo klausimu išreikštą nuostatą. Konstitucinis Teismas tiria ir tą teisinį reguliavimą, kuris įstatymo ar kito teisės akto normose įtvirtintas eksplicitiškai, ir tą, kuris teisės normose įtvirtintas implicitiškai, arba aiškinant teisę yra išvedamas iš eksplicitinių teisės nuostatų. Teisės akto ar jo dalies teisėtumas *pagal reguliavimo apimtį* reiškia tai, kad tiriama, ar atitinkamą teisės aktą išleidęs teisėkūros subjektas turėjo tokią teisę, ar jis neperžengė jam nustatytos kompetencijos ribų, t. y. ar neveikė ultra vires (viršydamas savo įgaliojimus). Įstatymo ar kito teisės akto konstitucingumo vertinimas *pagal akto formą* reiškia, kad tiriama, ar atitinkamas teisinis reguliavimas nustatytas Konstitucijoje nurodytos formos teisės aktu[1486]. Konstitucinis Teismas tiria ir tai, ar buvo laikomasi Konstitucijoje nustatytos teisės aktų priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarkos, t. y. ar atitinkamas teisės aktas priimtas nepraleidžiant nė vieno nusta-

---

[1484] Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 111-4549.

[1485] Plačiau: Sinkevičius, V. Teisiniai padariniai, kuriuos sukelia Konstitucinio Teismo konstatavimas, jog įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai. *Jurisprudencija,* 2014, Nr. 21(4), p. 941–945.

[1486] Pavyzdžiui, Konstitucijos 55 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad Seimo narių rinkimo tvarką nustato įstatymas; pagal Konstitucijos 95 straipsnio 1 dalį, Vyriausybė valstybės valdymo reikalus sprendžia priimdama nutarimus; pagal Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalį, valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas; ir kt.

tyto teisės akto priėmimo etapo (svarstymo, derinimo, išvadų gavimo), ar jis pasirašytas tinkamo subjekto, ar buvo oficialiai paskelbtas teisės aktų nustatyta tvarka ir ar nustatyta tinkama jo įsigaliojimo data (kaip antai nepažeidžiant principo, kad teisės aktai negalioja atgaline data).

Konstitucijoje nėra numatyta, kad Konstitucinis Teismas gali spręsti dėl įstatymų ar kitų *teisės aktų projektų* atitikties Konstitucijai[1487]. Taigi Lietuvoje, priešingai nei kai kuriose užsienio valstybėse, konstitucinės kontrolės objektu gali būti tik priimti, pasirašyti ir oficialiai paskelbti teisės aktai[1488] (*a posteriori* kontrolė).

Konstitucinis Teismas gali tirti jau *nebegaliojančių teisės aktų* atitiktį Konstitucijai: tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi bylą nagrinėjantis teismas, kuriam kyla abejonių dėl toje byloje taikytino teisės akto atitikties Konstitucijai ar įstatymams, arba asmuo, siekiantis apginti savo pažeistas konstitucines teises ar laisves, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo arba asmens prašymą nepriklausomai nuo to, ar ginčijamasis įstatymas arba kitas teisės aktas galioja ar ne. Tokiais atvejais Konstituciniam Teismui neišsprendus bylos iš esmės, nebūtų pašalintos teismui kilusios abejonės dėl teisės akto konstitucingumo, o sprendžiant bylą pritaikius abejonių sukėlusį teisės aktą gali būti pažeistos asmens teisės; analogiškai Konstituciniam Teismui neišsprendus bylos iš esmės pagal asmens prašymą, toks asmuo netektų galimybės apginti savo teisių ar laisvių, jei jos buvo pažeistos galimai Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu, net jei tas teisės aktas ir nebegalioja. Tuo atveju, kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi kitas subjektas (Seimas, Seimo narių grupė, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė), Konstitucinis Teismas turi teisę, bet ne pareigą išnagrinėti bylą dėl negaliojančio teisės akto atitikties Konstitucijai ir (arba) įstatymams[1489]. Tai reiškia, kad kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai nei teismai ar asmenys, o ginčijamas teisės aktas nebegalioja (yra panaikintas ar pakeistas), Konstitucinis Teismas turi teisę nutraukti konstitucinės justicijos bylą. Tačiau ir ši Konstitucinio Teismo teisė nėra absoliuti. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad jis, vykdydamas konstitucinius įgaliojimus, negalėtų nutraukti pradėtos teisenos (bylos), taigi privalėtų išnagrinėti bylą iš esmės, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai nei teismai ir asmenys, o ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja (jis yra pripažintas netekusiu galios, panaikintas arba pakeistas), jeigu, atsižvelgęs į bylos aplinkybes, matytų, kad, bylos neišsprendus iš esmės, galėtų būti pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės ar Konstitucijos ginamas viešasis interesas[1490].

Lietuvoje galioja įstatymų ir kitų *teisės aktų teisėtumo prezumpcija*, kuri reiškia, kad tol, kol Konstitucinis Teismas nėra priėmęs sprendimo, jog atitinkamas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, preziumuojama tokio teisės akto atitiktis Konstitucijai (teisėtas) ir kad jo pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti[1491]. Ši prezumpcija kildinama iš konstitucinės nuostatos, kad teisės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, jog tas aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai.

1487 Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 57-1120.

1488 Išskyrus kai kuriuos išimtinius atvejus, pavyzdžiui, kai kreipiamasi išvados dėl tarptautinių sutarčių, kurias dar tik ketinama pasirašyti ir ratifikuoti, suderinamumo su Konstitucija.

1489 Konstitucinio Teismo 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 82-3529.

1490 Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR, 2019-11-25, Nr. 18747.

1491 Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 124-5643.

Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ne tik teisės aktuose nustatyto teisinio reguliavimo, bet ir juose pasitaikančių teisės spragų atitiktį Konstitucijai, – bet tik tų, kurias draudžia Konstitucija. Tokių teisės spragų, vadinamų *legislatyvinėmis omisijomis*, buvimas konstatuojamas tik tais atvejais, kai tuo, kad teisinis reguliavimas nėra nustatytas kaip tik tuose įstatymuose, kituose Seimo aktuose, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės aktuose, gali būti pažeidžiami konstituciniai principai ir (arba) normos. Kitaip tariant, Konstitucinis Teismas tiria tik tokias teisines situacijas, kai įstatyme ar kitame teisės akte nėra nustatyta tai, kas pagal Konstituciją jame privalo būti nustatyta. Legislatyvinė omisija nuo kitų teisės spragų skiriasi tuo, kad ji visada yra atitinkamą teisės aktą išleidusio subjekto teisėkūros veiksmo, o ne jo neveikimo padarinys. Antai legislatyvine omisija nelaikytina tokia teisės spraga, kai tam tikri visuomeniniai santykiai net nebuvo pradėti reguliuoti kokiais nors teisės aktais, nors yra poreikis juos teisiškai sureguliuoti; legislatyvinė omisija yra tada, kai Seimas ar kitas teisėkūros subjektas išleido įstatymą ar kitą teisės aktą, bet jame nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nenustatė atitinkamo teisinio reguliavimo, nors Konstitucija reikalauja tokį teisinį reguliavimą nustatyti kaip tik tame teisės akte. Tais atvejais, kai pareiškėjo nurodytame įstatyme arba kitame ginčijamame teisės akte (jo dalyje) nėra nustatyto tam tikro teisinio reguliavimo, bet jis pagal Konstituciją ir neprivalo būti nustatytas kaip tik tame ginčijamame teisės akte (jo dalyje) arba apskritai neprivalo būti nustatytas, Konstitucinis Teismas turi pagrindą konstatuoti, jog tokioje byloje nėra tyrimo dalyko, ir bylą nutraukti[1492].

Konstitucinėje jurisprudencijoje taip pat neretai kyla Konstitucinio Teismo *jurisdikcijos ribų* klausimas. Ar Konstitucinis Teismas gali išplėsti kreipimosi į Konstitucinį Teismą ribas, t. y. spręsti ne tik dėl pareiškėjų nurodytų teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams ir pirmiausia – Konstitucijai, bet ir tų, kurių pareiškėjas nenurodo, tačiau kurie, Konstitucinio Teismo nuomone, yra susiję su ginčijamomis teisės normomis? Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje išaiškinta, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti ir konstatuoti, jog: 1) Konstitucijai prieštarauja įstatymo, kurio pareiškėjas neginčija, nuostatos, kuriomis įsiterpiama į ginčijamojo įstatymo reguliuojamus santykius; 2) Konstitucijai prieštarauja įstatymas, kurio pareiškėjas neginčija, bet kuriuo yra grindžiamas ginčijamasis poįstatyminis aktas, t. y. spręsdamas klausimą, ar pareiškėjo ginčijamas poįstatyminis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymui, Konstitucinis Teismas ne tik gali, bet ir privalo ištirti, ar neprieštarauja Konstitucijai įstatymas, kuriuo remiantis buvo priimtas ginčijamasis poįstatyminis teisės aktas[1493]; 3) Konstitucijai prieštarauja pareiškėjo neginčijamos nuostatos, įtvirtintos tame pačiame teisės akte, kurio kitų nuostatų atitiktį Konstitucijai pareiškėjas ginčija[1494]; 4) Konstitucijai prieštarauja pareiškėjo neginčijamos teisės aktų nuostatos, kuriomis reguliuojama ginčijamojo įstatymo ar Vyriausybės nutarimo priėmimo tvarka[1495]; 5) Konstitucijai prieštarauja pareiškėjo neginčijamos tuos pačius santykius reguliuojančios nuostatos, įtvirtintos teisės akte, kuriuo

[1492] Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475, atitaisymas – 2006, Nr. 137.

[1493] Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 5-186; 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 5-186.

[1494] Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117; 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas. TAR, 2017-01-02, Nr. 1.

[1495] Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. TAR, 2014-01-24, Nr. 478; 2016 m. liepos 8 d. nutarimas. TAR, 2016-07-08, Nr. 19478.

pakeistas pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas[1496], taip pat tuos pačius santykius reguliuojančios nuostatos, kurios neatsiejamai susijusios su kitame teisės akte įtvirtintomis nuostatomis, į kurias daroma nuoroda teisės akte, kuriuo pakeistas pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas[1497].

Be jo kompetencijai priskirtų teisės aktų konstitucingumo kontrolės, Konstitucinis Teismas taip pat *teikia išvadas* Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje numatytais klausimais, taigi sprendžia ir kitus klausimus nei teisės aktų atitiktis Konstitucijai. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus vertinti, ar per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai; ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti savo pareigas; ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinio Teismo įgaliojimai vertinti, ar per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus *nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai,* detalizuojami Konstitucinio Teismo įstatyme. Konstitucinis Teismas, pagal Seimo arba Respublikos Prezidento prašymą, tiria ir vertina tik Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimus arba atsisakymą nagrinėti skundus dėl rinkimų įstatymų pažeidimų tais atvejais, kai sprendimai buvo priimti ar kita šios komisijos veikla buvo padaryta pasibaigus balsavimui renkant Seimo narius ar Respublikos Prezidentą. Seimas arba Respublikos Prezidentas turi kreiptis šiuo klausimu į Konstitucinį Teismą ne vėliau kaip per tris dienas nuo oficialių rinkimų rezultatų paskelbimo (atitinkamo Vyriausios rinkimų komisijos sprendimo). Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų teikti išvados, ar rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus nebuvo pažeisti kitais teisės aktais, kaip antai Seimo nutarimais[1498]. Kilus abejonių dėl atitinkamo Seimo nutarimo konstitucingumo, Konstitucijos 106 straipsnyje nurodytieji subjektai turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Seimo nutarimas neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams.

Konstitucinis Teismas taip pat teikia išvadą, ar *Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas*. Ši konstitucinė nuostata susijusi su Konstitucijos 88 straipsnio 6 punktu, pagal kurį Respublikos Prezidento įgaliojimai nutrūksta, kai „Seimas, atsižvelgdamas į Konstitucinio Teismo išvadą, 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma priima nutarimą, kuriuo konstatuojama, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti savo pareigų“. Seimo statute ir Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyta, kad paklausimą Konstituciniam Teismui šiuo klausimu turi teisę pateikti tik Seimas. Inicijuodamas tokį kreipimąsi, Seimas turi nurodyti, kokių konkrečių pareigų Respublikos Prezidentas negali atlikti dėl savo sveikatos būklės, pateikti tai pagrindžiančius įrodymus, nurodyti kitas faktines aplinkybes, kuriomis Seimas grindžia savo sprendimą pradėti tyrimą, ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti pareigų[1499]. Prie klausimo ir atitinkamo Seimo nutarimo turi būti pridėta Seimo patvirtintos gydytojų komisijos išvada. Gydytojų komisijos išvada turi būti grindžiama tik specialiomis profesinėmis medicinos žiniomis, įvertinus visas faktines aplinkybes, rodančias, kad Respublikos Prezidentas dėl sveikatos būklės negali arba gali eiti pareigas[1500]. Prireikus

[1496] Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 8 d. nutarimas. TAR, 2019-11-08, Nr. 17963.
[1497] Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. Nr. KT45-A-N3/2021. TAR, 2021-03-19, Nr. 5546.
[1498] Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 8 d. sprendimas. Prieiga per internetą: < *www.lrkt.lt*>.
[1499] Sinkevičius, V. Konstitucinio Teismo įgaliojimų ribos. Iš: *Konstituciniai ginčai*. Vilnius, 2019, p. 283–293.
[1500] *Ibidem.*

pridedami kiti sveikatos būklę apibūdinantys įrodymai. Seimo paklausimą, ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam eiti pareigas, Konstitucinis Teismas nagrinėja skubos tvarka, per įmanomai trumpiausią laiką. Spręsdamas dėl Respublikos Prezidento sveikatos būklės, Konstitucinis Teismas turi atsižvelgti į gydytojų komisijos išvadą, tačiau ji jo nesaisto, nes pagal Konstituciją išvadą, ar Respublikos Prezidentas dėl sveikatos būklės toliau gali eiti savo pareigas, priima ne gydytojų komisija, kad ir kokia kompetentinga ji būtų, o Konstitucinis Teismas. Jeigu Konstitucinis Teismas padarytų išvadą, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam toliau eiti pareigas, Seimas negalėtų priimti nutarimo, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti pareigų, bet koks tolesnis šio klausimo svarstymas Seime negalimas, jis turi būti nutrauktas; ir atvirkščiai, jeigu Konstitucinis Teismas konstatuotų, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam toliau eiti savo pareigų, Seimas, vadovaudamasis Konstitucija, be kita ko, joje įtvirtintu atsakingo valdymo principu, turėtų priimti nutarimą, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam toliau eiti pareigų, ir tuo pagrindu nutraukti Respublikos Prezidento įgaliojimus[1501].

Be to, Konstitucinis Teismas tiria tarptautinių sutarčių atitiktį Konstitucijai. Konstitucinio Teismo įgaliojimai teikti išvadas, ar *tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai*, palyginti juos su įgaliojimais teikti kitas išvadas, ypatingi tuo, kad jie reiškia ne veiksmų ar faktų teisinį vertinimą, o teisės normų, įtvirtintų tarptautinėje sutartyje, konstitucingumo kontrolę[1502]. Prašyti tokios Konstitucinio Teismo išvados gali Seimas ir Respublikos Prezidentas. Šie Konstitucijoje nurodyti subjektai į Konstitucinį Teismą dėl tarptautinės sutarties atitikties Konstitucijai gali kreiptis ir iki tos sutarties ratifikavimo Seime, ir ją ratifikavus. Taigi šiuo atveju Konstitucijoje nustatyta išankstinės (prevencinės, *a priori*) ir paskesniosios (represyviosios, *a posteriori*) tarptautinių sutarčių konstitucingumo kontrolės galimybė. Pagal Konstituciją Seimas ir Respublikos Prezidentas gali prašyti Konstitucinio Teismo išvadų, o Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus teikti išvadas tik dėl ratifikuotinų (ratifikuotų) Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių atitikties Konstitucijai[1503]. Taigi Konstitucinis Teismas neturi įgaliojimų vertinti ministerijų ar Vyriausybės įstaigų bei kitų valstybės institucijų vardu ir pagal jų kompetenciją sudaromų susitarimų su atitinkamomis užsienio valstybių ar organizacijų institucijomis. Neratifikuotinų (neratifikuotų) tarptautinių sutarčių konstitucingumą patikrinti galima netiesiogiai, ginčijant Vyriausybės aktus, kuriais tokios sutartys tvirtinamos ar suteikiami įgaliojimai joms sudaryti[1504].

Konstitucinis Teismas yra pateikęs vieną išvadą, kurioje vertino Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų suderinamumą su Konstitucija, ir nusprendė, kad šios tarptautinės sutarties nuostatos, dėl kurių atitikties į Konstitucinį Teismą buvo kreipęsis Respublikos Prezidentas, neprieštarauja Konstitucijai[1505]. Po tokios Konstitucinio Teismo išvados Respublikos Prezidentas pateikė minėtą konvenciją ratifikuoti Seimui[1506]. Konstituciniam Teismui nusprendus, kad tarptautinės sutarties, kurią

[1501] *Ibidem.*

[1502] Pūraitė-Andrikienė, D. *Konstitucinio Teismo įgaliojimų teikti išvadas objektai ir subjektai: teisinio reguliavimo problemos ir jų sprendimų galimybės*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2019, p. 23, 32.

[1503] Žalimas, D. Konstitucinio Teismo išvada, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Iš: *Konstituciniai ginčai*. Vilnius, 2019, p. 294.

[1504] *Ibidem.*

[1505] Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 9-199.

[1506] Lietuvos Respublikos Prezidento 1995 m. balandžio 7 d. dekretas Nr. 596 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui

ruošiamasi ratifikuoti, nuostatos prieštarauja Konstitucijai, tokia sutartis negalėtų būti ratifikuota. Jei tokia Konstitucinio Teismo išvada būtų priimta jau po to, kai tarptautinė sutartis yra ratifikuota, pagal Konstituciją įstatymų leidėjui kiltų pareiga pašalinti Konstitucijos ir tarptautinės sutarties nuostatų nesuderinamumą kuriuo nors pagal Konstituciją leidžiamu būdu – atsisakant atitinkamų tarptautinėje sutartyje nustatytų tarptautinių įsipareigojimų vadovaujantis tarptautinės teisės normomis arba darant atitinkamas Konstitucijos pataisas[1507].

Konstitucinės kontrolės objektas yra ir tai, ar Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytų asmenų – Seimo narių, Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjų, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjų, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų, kuriems *pradėta apkaltos byla*, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Tokios išvados Konstitucinio Teismo gali prašyti tik Seimas, nes tik Seime gali būti pradėtas apkaltos procesas.

Pagal Konstitucijos 74 straipsnį, apkaltos procesą reguliuoja Seimo statutas. Jame nustatyta, kad Seimas, gavęs ne mažesnės nei 1/4 Seimo narių grupės arba Etikos ir procedūrų komisijos teikimą, arba generalinio prokuroro pranešimą apie padarytą nusikaltimą, sudaro specialiąją tyrimo komisiją pateiktų siūlymų pradėti apkaltos procesą pagrįstumui ištirti ir išvadai dėl pagrindo pradėti apkaltos procesą parengti. Pritaręs specialiosios tyrimo komisijos išvadai, kad yra pagrindas pradėti apkaltos procesą, Seimas kreipiasi į Konstitucinį Teismą ir prašo išvados, ar Seimo narių arba valstybės pareigūnų konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai.

Pagal Konstituciją, tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus spręsti, ar Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytų asmenų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, ar šie asmenys Konstituciją pažeidė šiurkščiai (kartu – ar jie sulaužė duotą priesaiką). Konstitucijos pažeidimo nustatymas – tai teisinio, bet ne politinio vertinimo dalykas, todėl teisės klausimus – Konstitucijos pažeidimo faktą, taigi ir Konstitucijos šiurkštaus pažeidimo faktą, gali nustatyti tik teisminės valdžios institucija – Konstitucinis Teismas. Šiam teismui nustatyta konstitucinė pareiga ištirti, ar Respublikos Prezidentas, Konstitucinio Teismo pirmininkas ar teisėjas, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ar teisėjas, Apeliacinio teismo pirmininkas ar teisėjas, Seimo narys, kuriam pradėta apkaltos byla, atliko konkrečius veiksmus, nurodytus jam pateiktame kaltinime, ir įvertinti, ar šie veiksmai prieštarauja Konstitucijai, ar Konstitucija pažeista šiurkščiai. Tirdamas, ar asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas tiria ir vertina ir šiam teismui pateiktus, ir visus kitus bylos nagrinėjimo Konstituciniame Teisme metu gautus įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius, kad asmuo, kuriam pradėta apkaltos byla, atliko paklausime nurodytus konkrečius veiksmus, kuriais galėjo būti šiurkščiai pažeista Konstitucija (sulaužyta duota priesaika)[1508].

Apkaltos procesas gali būti tęsiamas tik tuo atveju, jeigu Konstitucinis Teismas padaro išvadą, kad Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytas asmuo šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką. Jei Konstitucinis Teismas padaro išvadą, kad asmuo, kuriam

ratifikuoti Europos 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, jos Ketvirtąjį, Septintąjį ir Vienuoliktąjį protokolus“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 31-712.

[1507] Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas, TAR, 2014-03-19, Nr. 3226.

[1508] Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 49-1600.

pradėta apkaltos byla, nepažeidė Konstitucijos, nesulaužė priesaikos, apkaltos procesas turi būti nutrauktas.

Remdamasis Konstitucinio Teismo išvada, kad asmuo, kuriam pradėta apkaltos byla, šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, klausimą dėl pareigūno pašalinimo iš pareigų ar Seimo nario mandato atėmimo sprendžia tik Seimas. Konstitucinio Teismo išvada, jog asmens, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmai prieštarauja (arba neprieštarauja) Konstitucijai, susaisto Seimą tuo požiūriu, kad pagal Konstituciją Seimas neturi įgaliojimų spręsti, ar Konstitucinio Teismo išvada yra pagrįsta ir teisėta – teisinį faktą, kad Seimo nario ar valstybė pareigūno veiksmai prieštarauja (arba neprieštarauja) Konstitucijai, nustato tik Konstitucinis Teismas[1509]. Seimas, priimdamas jo kompetencijai priskirtą sprendimą, niekaip negali paneigti, panaikinti ar pakeisti Konstitucinio Teismo išvados turinio, negali paneigti konstitucinės justicijos byloje fiksuotų faktų[1510].

8. Konstitucinio Teismo aktai

Konstitucijoje minimos dvi Konstitucinio Teismo aktų rūšys*: sprendimai* ir *išvados*. Konstitucijos 105 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas nagrinėja ir priima sprendimą, ar neprieštarauja Konstitucijai įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai; sąvoka „sprendimai“ vartojama ir Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad Konstitucinis Teismas šioje dalyje nurodytais atvejais teikia išvadas. Nors Konstitucijoje minimos tik šios dvi Konstitucinio Teismo aktų rūšys, sąvoka „sprendimai“ konstituciniame tekste vartojami kaip apibendrinanti visų aktų, kuriuos priima Teismas, sąvoka.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijoje vartojama sąvoka „sprendimai“ negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Konstitucinis Teismas, spręsdamas jo kompetencijai priskirtus klausimus, gali priimti tik tokį teisės aktą, kuris vadinamas sprendimu (yra sprendimo formos). Sąvoka „sprendimai“ yra bendrinė, ja ne tik apibūdinami Konstitucinio Teismo priimami teisės aktai ir tų aktų rūšis. Ji reiškia, kad Konstitucinis Teismas įgyvendina Konstitucijoje jam priskirtą kompetenciją ir pareiškia savo valią, t. y. priima Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą[1511].

Konstitucinio Teismo aktai gali būti skirstomi į: 1) Konstitucinio Teismo baigiamuosius aktus (kuriais konstitucinės justicijos byla užbaigiama – išnagrinėjama iš esmės arba nutraukiama, arba atsisakoma ją pradėti); 2) kitus Konstitucinio Teismo priimami aktus (procesinius sprendimus, vidinius aktus ir kt.).

Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje išaiškinta, kad baigiamieji teisės aktai yra ne tik tie, kuriais konstitucinės justicijos byla išnagrinėjama iš esmės (nutarimai ir išvados), bet ir tokie, kurie yra priimti ginčijamo teisės akto (jo dalies) atitikties Konstitucijai (kitam aukštesnės galios teisės aktui) netyrus iš esmės, o deramai (aiškiai ir racionaliai) argu-

[1509] Galutinį sprendimą priimantis Seimas, netgi gavęs Konstitucinio Teismo išvadą, kad asmens, kuriam buvo pradėta apkaltos byla, veiksmai šiurkščiai pažeidė Konstituciją, gali nuspręsti nepašalinti tokio asmens iš pareigų ar neatimti jo mandato. Taip atsitiko Konstituciniam Teismui priėmus 2010 m. spalio 27 d. išvadą, kurioje, be kita ko, buvo konstatuota, kad Seimo narys A. Sacharukas savo veiksmais šiurkščiai pažeidė Konstituciją ir sulaužė duotą priesaiką, bet Seimas 2010 m. lapkričio 11 d. nutarime nusprendė nepanaikinti Seimo nario A. Sacharuko mandato. Taigi Seimas priėmė politinį sprendimą, kad Seimo nario pareigas gali eiti ir priesaiką sulaužęs asmuo.

[1510] Plačiau apie apkaltos procesą: XVII skyriaus 11 dalyje „Apkaltos konstituciniai pagrindai“.

[1511] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

mentuotu sprendimu atsisakius nagrinėti prašymą arba nutraukus pradėtą teiseną (jeigu atitinkamas prašymas buvo priimtas Konstituciniame Teisme ir konstitucinės justicijos byla buvo pradėta rengti Konstitucinio Teismo posėdžiui), arba nutraukus bylą (jeigu konstitucinės justicijos byla jau buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje)[1512]. Taigi prie Konstitucinio Teismo *baigiamųjų aktų* priskiriami nutarimai, išvados, sprendimai dėl atsisakymo nagrinėti prašymą Konstituciniame Teisme, sprendimai dėl bylos nutraukimo arba dėl teisenos nutraukimo.

Konstitucijoje vartojama bendrinė sąvoka „sprendimai“ yra sukonkretinta Konstitucinio Teismo įstatyme. Jame nustatyta, kad Konstitucinis Teismas priima:

1) *nutarimus* tais atvejais, kai byla dėl teisės akto atitikties Konstitucijai išnagrinėjama iš esmės;

2) *išvadas,* kai sprendžiami Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodyti klausimai;

3) *sprendimus* kitais klausimais, dėl kurių byla neišsprendžiama iš esmės.

Nors Konstitucinio Teismo aktai yra skirtingos paskirties ir sukelia nevienodus teisinius padarinius, juos visus sieja tam tikri bendrieji požymiai. Visais Konstitucinio Teismo priimamais aktais išreiškiamas vienoks ar kitoks Konstitucinio Teismo priimtas sprendimas nagrinėjamuoju klausimu. Visiems Konstitucinio Teismo aktams būdinga panaši vidinė struktūra, visuose galima skirti šias jų dalis: 1) įvadinę; 2) nustatomąją; 3) konstatuojamąją (motyvuojamąją); 4) rezoliuciją. Įvadinėje Konstitucinio Teismo akto dalyje nurodoma Konstitucinio Teismo sudėtis, dalyvavusi priimant aktą (abėcėlės tvarka), posėdžių sekretorius, posėdžio rūšis (žodinis ar rašytinis) ir data, išnagrinėtos bylos numeris, byloje dalyvaujantys asmenys ir jų atstovai, byloje nagrinėtas klausimas ir jo pagrindas – pareiškėjo prašymas Konstituciniam Teismui (teismo nutartis, Respublikos Prezidento dekretas, ir pan.), informacija apie bylų sujungimą. Nustatomojoje dalyje atskleidžiama konstitucinio ginčo esmė, išdėstoma byloje dalyvaujančių asmenų pozicija ir ją pagrindžiantys argumentai. Konstatuojamojoje dalyje analizuojamas pareiškėjų ginčijamas teisinis reguliavimas, aiškinamos Konstitucijos nuostatos, dėstomi Konstitucinio Teismo motyvai ir argumentai, kuriais pagrindžiama rezoliucinė dalis. Pastarojoje dalyje išdėstomas Konstitucinio Teismo priimtas sprendimas (ar ginčytas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, ar buvo pažeisti rinkimų įstatymai, ar prašymas priimtinas nagrinėti Konstituciniame Teisme, ir pan.). Konstitucinio Teismo aktą pasirašo visi jį priimant dalyvavę teisėjai nepriklausomai nuo to, kaip jie balsavo priimant Konstitucinio Teismo aktą.

Konstitucinis Teismas bylas nagrinėja ir nutarimus, išvadas ar sprendimus priima kolegialiai (visos sudėties). Konstitucinio Teismo posėdis yra teisėtas, jei jame dalyvauja ne mažiau kaip 2/3 visų Konstitucinio Teismo teisėjų. Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados ir sprendimai dėl Konstitucinio Teismo baigiamojo akto išaiškinimo ar peržiūrėjimo priimami visų Konstitucinio Teismo teisėjų balsų dauguma, t. y. ne mažiau nei 5 teisėjų balsais, kiti Konstitucinio Teismo aktai – posėdyje dalyvaujančių Konstitucinio Teismo teisėjų balsų dauguma.

Konstitucinės justicijos bylos gali būti nagrinėjamos teismo posėdyje žodinio arba rašytinio proceso tvarka. Sprendimą bylą skirti nagrinėti rašytinio proceso tvarka Konstitucinis Teismas priima tada, kai nustato, jog yra surinkta pakankamai duomenų, o byloje dalyvaujančių asmenų pozicijos yra aiškiai išdėstytos raštu ir nėra reikalo jų kviesti į

[1512] Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475.

posėdį papildomai patikslinti.

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymą, byla Konstituciniame Teisme turi būti išnagrinėta ir galutinis sprendimas byloje priimtas per 4 mėnesius nuo prašymo gavimo Konstituciniame Teisme dienos. Tačiau dažnai, atsižvelgdamas į Teismo darbo krūvį arba kitas aplinkybes, Konstitucinis Teismas priima sprendimą pratęsti bylos nagrinėjimą. Tokio sprendimo Konstitucinis Teismas negali priimti bylose dėl įstatymo ar kito teisės akto, reglamentuojančio žemės paėmimą visuomenės poreikiams įgyvendinant ypatingos valstybinės svarbos projektus, atitikties Konstitucijai – šias bylas privaloma išnagrinėti per įstatyme nurodytą terminą.

Bylos Konstituciniame Teisme paprastai nagrinėjamos eilės tvarka pagal prašymų ar paklausimų gavimo Konstituciniame Teisme laiką, tačiau prireikus Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į bylos pobūdį ir kitas aplinkybes, gali nuspręsti paankstinti bylos nagrinėjimą arba nukelti jį vėlesniam laikui. Bylų pagal prašymus, kuriuos pateikė Respublikos Prezidentas arba Seimas in corpore, nagrinėjimas paankstinamas. Bylos dėl Respublikos Prezidento sveikatos būklės arba dėl išvados pateikimo apkaltos byloje nagrinėjamos skubos tvarka. Paprastai paankstinamas ir bylų, kuriose prašoma pateikti Konstitucinio Teismo baigiamojo akto išaiškinimą, nagrinėjimas. Taip pat paprastai gali būti paankstinamas bylų dėl Konstitucijos keitimo įstatymų atitikties Konstitucijai, bylų, kuriose sujungta daug pareiškėjų prašymų, bylų dėl rinkimų įstatymų atitikties Konstitucijai, bylų dėl terminuotai galiojančių ir terminuotai taikomų teisės aktų atitikties Konstitucijai arba kitų bylų, kurias nagrinėjant eilės tvarka pagal kreipimosi gavimo Konstituciniame Teisme laiką tyrimas taptų savitikslis, nagrinėjimas, taip pat greičiau nagrinėjamos bylos pagal asmenų prašymus, jei tokios bylos nepaankstinus būtų neatitaisomai pažeistos pareiškėjo konstitucinės teisės ar laisvės arba kai tai būtina dėl viešojo intereso. Ypač skubiai privalo būti išnagrinėtos bylos dėl rinkimų įstatymo pažeidimo per Respublikos Prezidento ar Seimo rinkimus: tokias bylas Konstitucinis Teismas turi išnagrinėti per 120 valandų nuo paklausimo gavimo, įskaitant ir nedarbo dienas, kad kuo greičiau paaiškėtų oficialių rinkimų rezultatų legitimumas.

Konstitucinio Teismo nutarimas, išvada, sprendimas dėl baigiamojo akto išaiškinimo turi būti priimtas ne vėliau nei per vieną mėnesį nuo bylos išnagrinėjimo Teismo posėdyje dienos.

Nutarimai priimami konstitucinės justicijos bylose, kuriose tiriama, ar įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs bylą iš esmės, priima vieną iš dviejų nutarimų: 1) pripažinti, kad teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams, arba 2) pripažinti, kad teisės aktas prieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Konstatuojant prieštaravimą. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 71 straipsnį Teismas nutarime privalo nurodyti, kuriems konkretiems Konstitucijos straipsniams ar jų nuostatoms arba kuriems konkretiems įstatymams teisės aktas (jo dalys) prieštarauja.

Konstitucinio Teismo nutarimų teisinė galia *prilyginama Konstitucijos galiai*, nes juose yra aiškinamos pačios Konstitucijos nuostatos. Konstitucinio Teismo nutarimai yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams.

Skiriasi nutarimų pripažinti teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai ir nutarimų, kuriais teisės aktas pripažįstamas atitinkančiu Konstituciją, sukeliami teisiniai padariniai.

Kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) *prieštarauja* Konstitucijai, toks įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) nuo tos dienos nebegali būti taikomi. Tie patys padariniai kyla, kai Konstitucinis Teismas priima nutarimą, kad Respublikos Prezidento aktas ar Vyriausybės aktas (ar jo dalis) prieštarauja įstatymams. Taigi nutarimai, kuriais konstatuojamas įstatymo ar kito teisės akto nekonstitucingumas, sukelia tiesioginių teisinių padarinių ir lemia atitinkamus teisinės sistemos pokyčius: paneigiama iki tol galiojusi teisės akto teisėtumo prezumpcija ir pats aktas visam laikui pašalinamas iš teisinės sistemos[1513].

Kitokią teisinę reikšmę turi tie Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais pripažįstama, kad įstatymas ar kitas teisės aktas *neprieštarauja* Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams. Tokiais nutarimais patvirtinamas teisės akto konstitucingumas, todėl teisės aktą taikančioms institucijoms neturėtų ateityje kilti abejonių dėl šio konkretaus teisės akto suderinamumo su Konstitucija. Priėmus nutarimą, kad ginčytasis teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams, atkuriamas tokio teisės akto galiojimas, jei iki tol jis buvo sustabdytas[1514].

Konstitucinio Teismo nutarimų išskirtinę konstitucinę reikšmę pabrėžia ir tai, kad visi nutarimai skelbiami Lietuvos Respublikos vardu[1515].

Konstitucinio Teismo įstatyme yra numatyta, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus savo nutarimus ištaisyti, peržiūrėti, išaiškinti.

Nutarimo ištaisymas reiškia tik kai kurių teksto netikslumų ir aiškių kalbos klaidų ištaisymą, jeigu tai nekeičia nutarimo esmės. Konstitucinis Teismas nutarimą ištaisyti gali tik savo iniciatyva ar byloje dalyvavusių asmenų prašymu. Dėl nutarimo ištaisymo Konstitucinis Teismas priima atskirą sprendimą.

Nutarimo peržiūrėjimas reiškia, kad Konstitucinis Teismas gali iš naujo įvertinti ginčytą teisinį reguliavimą paaiškėjus naujoms esminėms aplinkybėms, kurios Konstituciniam Teismui priimant nutarimą buvo nežinomos, bet jei būtų buvusios žinomos, būtų galėjusios lemti kitokį priimto nutarimo turinį. Nutarimą peržiūrėti gali Konstitucinis Teismas tik savo paties iniciatyva. Tokie Konstitucinio Teismo įgaliojimai kyla iš Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties vykdyti konstitucinį teisingumą. Naujai paaiškėjusios aplinkybės, galėjusios turėti įtakos nutarimo turiniui, yra vienintelis nutarimų peržiūrėjimo pagrindas, kylantis iš Konstitucijos[1516]. Tokiu atveju Konstitucinis Teismas priima sprendimą ir pradeda bylą nagrinėti iš naujo.

Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje aiškindamas savo įgaliojimus peržiūrėti priimtus nutarimus, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos plėtojimas nesuteikia pagrindo peržiūrėti ankstesnėse bylose priimtų Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų. Joks konstitucinės doktrinos plėtojimas – nei ankstesnėse bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose pateiktos Konstitucijos nuostatų sampratos papildymas naujais elementais (fragmentais), nei toks anksčiau suformuluotų

[1513] Staugaitytė, V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai ir jų poveikio teisės sistemai bei teisės taikymo praktikai ypatumai. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2007, Nr. 4, p. 331.

[1514] Jei dėl ginčyto teisės akto atitikties Konstitucijai ir įstatymams į Konstitucinį Teismą kreipėsi Seimas nutarimu arba Respublikos Prezidentas dekretu.

[1515] Tai nėra nurodoma priimant kitus Konstitucinio Teismo aktus – sprendimus ir išvadas.

[1516] Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktas, kad Konstitucinis Teismas gali imtis iniciatyvos peržiūrėti savo nutarimą ir tuo atveju, kai „pasikeitė Konstitucijos norma, kurios pagrindu nutarimas buvo priimtas“, Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimu pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai.

oficialių konstitucinių doktrininių nuostatų reinterpretavimas, kai oficialioji konstitucinė doktrina yra pakoreguojama, – pagal Konstituciją negali būti ir nėra pagrindas peržiūrėti ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtus nutarimus, išvadas, sprendimus. Taip apsisaugoma nuo tokios Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų peržiūros, kurią lemtų ne objektyvi konstitucinė būtinybė, bet atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksmai[1517].

Pagrindo peržiūrėti Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų nesuteikia ir Konstitucijos pataisos. Jokie aukštesnės galios teisės akto, net Konstitucijos, pakeitimai ir papildymai, padaryti po to, kai Konstitucinis Teismas, remdamasis ankstesnėmis Konstitucijos nuostatomis, pripažino tam tikrą Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistą arba referendumu priimtą teisės aktą (jo dalį) prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, inter alia (ir pirmiausia), Konstitucijai, savaime negrąžina į Lietuvos teisės sistemą to teisės akto (jo dalies), kuris buvo pripažintas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktui. Jokie aukštesnės galios teisės akto, net Konstitucijos, pakeitimai ir papildymai, padaryti po to, kai Konstitucinis Teismas, remdamasis ankstesnėmis Konstitucijos nuostatomis, pripažino teisės aktą (jo dalį) neprieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktui, savaime nereiškia, kad sprendimas dėl to teisės akto gali arba turi būti pakeistas „atgaline data“.

Nutarimo aiškinimas reiškia, kad Konstitucinis Teismas, nekeisdamas jau priimto nutarimo turinio, gali paaiškinti, kaip turėtų būti suprantamos jame vartojamos sąvokos, formuluotės ar tam tikros konstitucinės doktrinos nuostatos, plačiau, išsamiau atskleidžiama jų prasmė. Nutarimą aiškinti gali tik pats Konstitucinis Teismas Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės, Aukščiausiojo Teismo pirmininko, generalinio prokuroro, teisingumo ministro prašymu, taip pat savo iniciatyva.

Beje, Konstitucinis Teismas gali aiškinti ne tik nutarimus, bet ir kitus baigiamuosius aktus (išvadas ir sprendimus). Dėl Konstitucinio Teismo nutarimo, išvados ir sprendimo aiškinimo priimamas atskiras Konstitucinio Teismo dokumentas – sprendimas.

Kaip minėta, Konstitucinis Teismas taip pat priima išvadas šiais Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytais klausimais: 1) ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus; 2) ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas; 3) ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; 4) ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo teisės aktas (ar jo dalis) pripažįstamas prieštaraujančiu ar neprieštaraujančiu Konstitucijai, ir Konstitucinio Teismo išvada pagal savo prigimtį ir paskirtį yra skirtingi teisės aktai[1518]. Konstitucinio Teismo išvados nuo nutarimų skiriasi savo teisine galia ir sukeliamais teisiniais padariniais. Išvadoje Konstitucinis Teismas minėtaisiais Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytais klausimais pateikia savo teisinį vertinimą, o galutinį sprendimą šiais klausimais visada priima Seimas. Kitaip nei nutarimai, išvados nėra skelbiamos Lietuvos Respublikos vardu, bet jos yra galutinės ir neskundžiamos. Dėl išvados į Konstitucinį Teismą gali kreiptis kur kas mažiau subjektų: visais Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nurodytais klausimais gali kreiptis tik Seimas, o dėl tarptautinių sutarčių atitikties Konstitucijai bei rinkimų įstatymų pažeidimų – ir Respublikos

[1517] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.
[1518] Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 49-1600.

Prezidentas.

Visais kitais klausimais, be kita ko, ir tais atvejais, kai byla neišsprendžiama iš esmės, Konstitucinis Teismas priima *sprendimus*. Juos galima suklasifikuoti pagal konkretaus proceso veiksmo esmę:

Sprendimai dėl prašymo nagrinėti Konstituciniame Teisme priimtinumo. Juose sprendžiama, ar Konstituciniam Teismui pateiktas prašymas ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai atitinka jam keliamus reikalavimus ir ar toks prašymas yra priimtinas nagrinėti Konstituciniame Teisme. Gavęs naują prašymą Konstitucinis Teismas gali priimti tokius sprendimus: dėl prašymo priėmimo[1519]; dėl atsisakymo nagrinėti prašymą[1520]; dėl prašymo grąžinimo[1521] arba dėl prašymo grąžinimo trūkumams šalinti[1522]; dėl prašymo dalies priėmimo ir jo dalies grąžinimo; dėl prašymo dalies priėmimo ir atsisakymo nagrinėti jo dalį; dėl prašymo dalies grąžinimo ir atsisakymo nagrinėti jo dalį.

Procesiniai sprendimai. Jie priimami rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui. Tokie sprendimai formalizuoja tam tikrą procesinį veiksmą ir yra vienkartinio pobūdžio. Tai gali būti sprendimai: sujungti prašymus į vieną bylą; skirti bylą nagrinėti Teismo posėdyje ir paskirti teisėją pranešėją; atidėti ar atnaujinti bylos nagrinėjimą; skirti baudas; tenkinti ar atsisakyti tenkinti byloje dalyvaujančių asmenų prašymus; pratęsti bylos nagrinėjimo terminą; ir pan.

Sprendimai, kuriais baigiama konstitucinės justicijos byla. Prie tokių priskiriami sprendimai nutraukti pradėtą teiseną, priimami, kai panaikinamas ginčijamas teisės aktas[1523] arba kai nagrinėjant prašymą nebelieka nagrinėjimo dalyko, taip pat sprendimai nutraukti bylą, priimami tada, kai Teismas pradėjo nagrinėti bylą teisminiame posėdyje ir paaiškėjo iki tol nežinomos aplinkybės, dėl kurių turėjo būti atsisakyta nagrinėti prašymą ar klausimą.

Sprendimai, priimami po Konstitucinio Teismo nutarimo, išvados, kito baigiamojo akto priėmimo. Tai gali būti sprendimas ištaisyti Konstitucinio Teismo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą; sprendimas peržiūrėti Konstitucinio Teismo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą; sprendimas dėl Konstitucinio Teismo baigiamojo akto (dažniausiai nutarimo) išaiškinimo.

Sprendimai, priimami teisėjų statuso ir Teismo vidaus darbo organizavimo klausimais. Jie atspindi Teismo nepriklausomumo principą, Teismo autonomiškumą tvarkant

---

[1519] Kaip minėta, tais atvejais, kai su prašymu ištirti teisės akto konstitucingumą kreipiasi Respublikos Prezidentas savo dekretu ar Seimas nutarimu, priėmus sprendimą dėl tokio prašymo priėmimo, dar priimamas ir Konstitucinio Teismo pirmininko pranešimas, kuriuo sustabdomas ginčijamo teisės akto galiojimas.

[1520] Tokį sprendimą Konstitucinis Teismas priima, kai: pateiktas prašymas paduotas institucijos ar asmens, neturinčių teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą; prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui; prašyme nurodyto teisės akto atitiktis Konstitucijai jau buvo tirta Teisme ir tuo klausimu tebegalioja Teismo nutarimas; Teismas yra pradėjęs nagrinėti bylą dėl to paties dalyko; prašymas grindžiamas neteisiniais (ekonominiais, politiniais, sociologiniais) motyvais.

[1521] Toks sprendimas priimamas tada, kai pateiktasis prašymas neatitinka Konstitucinio Teismo įstatyme nurodytų reikalavimų, dažniausiai – reikalavimo tinkamai pagrįsti prašymą; prašymo grąžinimas neatima teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą, kai bus pašalinti trūkumai.

[1522] Toks sprendimas priimamas, kai Konstituciniam Teismui padavusio asmens prašyme yra nustatyta trūkumų, kurie gali būti pašalinti, kaip antai nepateikti pakankamai aiškūs teisiniai argumentai, nepridėti reikalingi dokumentai ar dokumentų vertimai į lietuvių kalbą, ir pan.

[1523] Kaip minėta, šiuo pagrindu byla arba teisena negali būti nutraukta, kai į Konstitucinį Teismą dėl panaikinto (nebegaliojančio) teisės akto konstitucingumo kreipėsi bylą nagrinėjantis teismas, kuriam kilo abejonių dėl byloje taikytino teisės akto, arba asmuo, manantis, kad jo konstitucinės teisės ar laisvės yra pažeistos; tokiu atveju Konstitucinis Teismas *privalo* išnagrinėti teismo arba asmens prašymą, neatsižvelgdamas į tai, ar ginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas galioja ar ne. Formuluotė „yra pagrindas priimti sprendimą pradėtai teisenai nutraukti“ aiškinama kaip nustatanti Konstitucinio Teismo teisę tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai. Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR, 2019-11-25, Nr. 18747.

finansinio ir materialinio aprūpinimo dalykus. Teismo sprendimu tvirtinamas Konstitucinio Teismo reglamentas, aparato struktūra ir nuostatai, išlaidų sąmata, teisėjų mantijų pavyzdžiai, sprendžiami kiti organizaciniai klausimai. Tik kolegialiai priimtu Teismo sprendimu gali būti taikomos materialinės sankcijos teisėjui už pareigų nevykdymą, nedalyvavimą posėdžiuose be pateisinamos priežasties, sustabdomi teisėjo įgaliojimai ir kt.

Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjas, turintis kitą nuomonę dėl Konstitucinio Teismo priimto akto, turi teisę ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po atitinkamo akto paskelbimo Teismo posėdžių salėje raštu išdėstyti motyvuotą savo *atskirąją nuomonę*. Ją gali pareikšti tik tas Konstitucinio Teismo teisėjas, kuris dalyvavo svarstant konstitucinės justicijos bylą. Du ar daugiau Konstitucinio Teismo teisėjų gali pareikšti bendrą atskirąją nuomonę. Atskiroji nuomonė gali būti pareiškiama dėl Konstitucinio Teismo nutarimų, išvadų, sprendimų dėl konstitucinės justicijos bylos nutraukimo (kai byla buvo išnagrinėta Konstitucinio Teismo posėdyje) ir sprendimų dėl nutarimo, išvados, sprendimo išaiškinimo ar peržiūrėjimo.

Atskirojoje nuomonėje gali būti reiškiamas nesutikimas su priimtojo akto rezoliucine dalimi (priimtu sprendimu) ir (arba) su akte išdėstytais motyvais, aiškiai nurodant tas Konstitucinio Teismo akto dalis ar nuostatas, dėl kurių teisėjas nesutinka su teisėjų daugumos sprendimu. Atskirojoje nuomonėje argumentai gali būti dėstomi tik dėl atitinkamoje byloje priimto akto, pateikiama tik tiesiogiai su priimtuoju aktu ir išnagrinėtąja byla susijusi informacija. Teisėjo atskiroji nuomonė skelbiama Konstitucinio Teismo interneto svetainėje, pridedama prie bylos, apie tai pranešama byloje dalyvaujantiems asmenims ir visuomenės informavimo priemonėms.

9. Konstitucinio Teismo aktų paskelbimas, teisiniai padariniai ir įgyvendinimas

Pagal Konstituciją, Konstitucinis Teismas privalo oficialiai skelbti savo sprendimus dėl įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų atitikties Konstitucijai, taip pat dėl Respublikos Prezidento aktų ir Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai ir įstatymams.

Konstitucinio Teismo ir Konstitucinio Teismo pirmininko priimamų aktų skelbimo tvarka reguliuojama Konstitucinio Teismo ir Teisėkūros pagrindų įstatymuose. Nutarimai, sprendimai dėl nutarimo išaiškinimo, taip pat Konstitucinio Teismo pirmininko pranešimai dėl ginčijamo akto galiojimo sustabdymo ir dėl sustabdyto akto galiojimo atnaujinimo *oficialiai skelbiami* Teisės aktų registre, taip pat Konstitucinio Teismo interneto svetainėje. Išvados ir kiti Konstitucinio Teismo aktai skelbiami tik Konstitucinio Teismo interneto svetainėje. Paprastai tai daroma tą pačią dieną, kai jie paskelbiami viešame Teismo posėdyje.

Nutarimai, sprendimai dėl nutarimo išaiškinimo, taip pat Konstitucinio Teismo pirmininko pranešimai dėl ginčijamo akto galiojimo sustabdymo ir dėl sustabdyto akto galiojimo atnaujinimo *įsigalioja* jų oficialaus paskelbimo Teisės aktų registre dieną. Išvados ir kiti Konstitucinio Teismo aktai įsigalioja jų paskelbimo Konstitucinio Teismo interneto svetainėje dieną.

Konstitucinio Teismo sprendimai oficialiai skelbiami net ir tais atvejais, kai Konstitucinio Teismo nagrinėtas teisės aktas yra (ar būtų) pažymėtas visiško slaptumo, slap-

tumo, konfidencialumo ar kokia nors kita žyma[1524]. Konstitucinio Teismo nutarimai ar sprendimai, priimti pagal asmenų prašymus, paprastai skelbiami nuasmeninti (t. y. juose nenurodomi su pareiškėju susiję asmens duomenys – jo vardas, pavardė, kiti duomenys).

Pagal Konstituciją, Konstitucinis Teismas, įvertinęs konkrečias bylos aplinkybes, inter alia, tai, kokia teisinė situacija gali susidaryti įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, gali nustatyti kitą, vėlesnę Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo tam tikras teisės aktas (jo dalis) pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai ar įstatymams, oficialaus paskelbimo (kartu – ir įsigaliojimo) datą tam, kad įstatymų leidėjas galėtų tinkamai pasirengti nutarimą įgyvendinti. Teismas savo nutarimo *oficialų paskelbimą gali atidėti*, jeigu tai būtina, kad įstatymų leidėjas turėtų laiko pašalinti tas lacuna legis (teisės spragas), kurios atsirastų, jeigu atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Teismo posėdyje ir jeigu jos sudarytų prielaidų iš esmės paneigti tam tikras Konstitucijos ginamas, saugomas vertybes[1525]. Teismo akto oficialaus paskelbimo atidėjimas – iš Konstitucijos kylanti prielaida išvengti tam tikrų visuomenei ir valstybei, žmonių teisėms ir laisvėms nepalankių padarinių[1526].

Konstitucinio Teismo aktų teisiniai padariniai. Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados ir sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Jie yra privalomi ne tik bylos šalims, bet ir visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams (erga omnes privalomumas). Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui: jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo[1527], o Konstitucinio Teismo teisinė pozicija (ratio decidendi) atitinkamose konstitucinės justicijos bylose turi precedento reikšmę.

Nutarimų, kuriais teisės aktas pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, sukeliami teisiniai padariniai yra expressis verbis nustatyti pačioje Konstitucijoje: jos 107 straipsnyje yra nustatyta, kad įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad toks teisės aktas visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos ir niekada nebegalės būti taikomas[1528]. Tol, kol Konstitucinis Teismas nėra priėmęs sprendimo, jog atitinkamas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, galioja teisės aktų teisėtumo prezumpcija, t. y. kol nėra priimtas atitinkamas Konstitucinio Teismo sprendimas, laikoma, kad teisės aktas (jo dalis) atitinka Konstituciją ir kad tokio teisės akto (jo dalies) pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti[1529].

Konstituciniam Teismui pripažinus, kad teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui, atitinkamam teisėkūros subjektui – Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei – atsiranda konstitucinė pareiga pripažinti tokį teisės aktą (jo dalį) netekusiu galios arba (jeigu be atitinkamo tų visuomeninių santykių

[1524] Konstitucinio Teismo 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-840.

[1525] Dažniausiai atidedamas tų Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriuose sprendžiami klausimai, susiję su valstybės lėšų naudojimu, tam tikrų išmoku mokėjimu, paskelbimas.

[1526] Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3475.

[1527] Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 129-5246.

[1528] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

[1529] *Ibidem.*

teisinio reguliavimo negalima išsiversti) pakeisti jį taip, kad naujai nustatytasis teisinis reguliavimas neprieštarautų aukštesnės galios teisės aktams, pirmiausia – Konstitucijai. Tačiau ir tol, kol ši konstitucinė pareiga nėra įvykdyta, atitinkamas teisės aktas (jo dalis) jokiomis aplinkybėmis negali būti taikomas. Šiuo požiūriu tokio teisės akto teisinė galia yra panaikinta[1530]. Visos valstybės institucijos ir jų pareigūnai privalo panaikinti savo priimtus teisės aktus ar jų nuostatas, kurie pagrįsti nekonstituciniu pripažintuoju teisės aktu. Neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo.

Įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo įstatymas (jo dalis) pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, teisės sistemoje gali atsirasti įvairių neapibrėžčių – teisinio reguliavimo spragų ar vadinamojo vakuumo. Taigi teisėkūros subjektas, priėmęs Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintą teisės aktą, turi pareigą teisinį reguliavimą pakoreguoti taip, kad būtų pašalintos teisinio reguliavimo spragos ir kitos neapibrėžtys, kad teisinis reguliavimas taptų aiškus, darnus.

Visus teisėkūros subjektus saisto Konstitucinio Teismo jurisprudencija, jo aktų motyvuojamosiose dalyse suformuluota oficialioji konstitucinė doktrina – oficialus Konstitucijos nuostatų išaiškinimas, kiti teisiniai argumentai. Seimas, Vyriausybė ir Respublikos Prezidentas Konstitucijos nuostatų negali aiškinti kitaip, nei jas išaiškino Konstitucinis Teismas. Tad įstatymų leidėjas, kitas teisėkūros subjektas, leisdamas naujus, keisdamas, papildydamas galiojančius įstatymus, negali neatsižvelgti į oficialiai paskelbtame ir įsigaliojusiame Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytąją Konstitucijos nuostatų sampratą, kitus teisinius argumentus. Antraip galėtų būti sudarytos prielaidos įstatymus, jeigu dėl jų konstitucingumo būtų kreiptasi į Konstitucinį Teismą, pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai. Tokių prielaidų atsirastų ir tais atvejais, kai nepaisoma Konstitucijos nuostatų sampratos, kitų teisinių argumentų, išdėstytų jau Konstitucinio Teismo posėdyje viešai paskelbtame, bet dar oficialiai nepaskelbtame Konstitucinio Teismo nutarime, neatsižvelgiant į tai, ar tuo nutarimu kuris nors įstatymas arba kitas teisės aktas (jo dalis) yra pripažintas prieštaraujančiu arba neprieštaraujančiu Konstitucijai[1531].

Kadangi, kaip minėta, Konstitucinio Teismo nutarimai yra galutiniai ir neskundžiami, Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį. Pagal Konstituciją, Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei yra draudžiama vėliau priimtais įstatymais ir kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai[1532]. Taigi Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje nustatytas Konstitucinio Teismo sprendimų galutinumas ir neskundžiamumas yra konstitucinio draudimo įveikti Konstitucinio Teismo baigiamojo akto galią pagrindas. Toks draudimas reiškia ne tik draudimą priimti tokį pat pavadinimą, teisinę galią, reguliavimo dalyką ir apimtį turintį teisės aktą (jo dalį), kaip tas, kurį Konstitucinis Teismas yra pripažinęs prieštaraujančiu Konstitucijai, bet ir draudimą priimti kitokį pavadinimą, teisinę galią, reguliavimo dalyką ar apimtį turintį teisės aktą (jo dalį), kurio turinys būtų visiškai ar iš dalies tapatus teisės aktui (jo daliai), kuriuo nustatytasis teisinis reguliavimas Konstitucin-

[1530] Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2400.
[1531] Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 9-289.
[1532] Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 124-5643.

io Teismo yra pripažintas pagal turinį prieštaraujančiu Konstitucijai[1533].

Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies nuostata, kad prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas teisės aktas negali būti taikomas nuo atitinkamo nutarimo oficialaus paskelbimo dienos, reiškia, kad Konstitucinio Teismo aktų galia dėl teisės aktų atitikties Konstitucijai yra nukreipiama į ateitį (*ex nunc*). Taigi Konstitucinio Teismo sprendimas, kad teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, nėra pagrindas pakeisti ar panaikinti jau priimtų ir baigtų įvykdyti institucijų (jų pareigūnų) sprendimų, taip pat ir teismų sprendimų, kurie buvo priimti vadovaujantis antikonstituciniu pripažintuoju teisės aktu. Šis konstitucinės kontrolės modelis Lietuvoje pasirinktas dėl to, kad jį taikant užtikrinamas didesnis teisinės sistemos stabilumas[1534].

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad bendroji taisyklė, pagal kurią Konstitucinio Teismo sprendimų galia yra nukreipiama į ateitį, nėra absoliuti[1535]. Gali būti konstitucinio teisinio reguliavimo visuma pagrindžiamų šios taisyklės išimčių, t. y. pagal Konstituciją, išimtiniais atvejais Konstitucinio Teismo sprendimų galia gali būti nukreipiama ir į pripažinto prieštaraujančiu Konstitucijai teisės akto (jo dalies) taikymo padarinius, atsiradusius iki atitinkamo Konstitucinio Teismo sprendimo priėmimo, o pats teisės aktas pripažįstamas negaliojančiu nuo pat jo priėmimo (*ex tunc*). Retroaktyvus (grįžtamasis) Konstitucinio Teismo sprendimo taikymas gali būti konstituciškai pagrįstas tokiais išimtiniais atvejais, kai to nepadarius būtų paneigtas Konstitucijos viršenybės principas ir su juo susijęs konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas, taigi būtų pažeisti konstitucinio teisingumo vykdymo reikalavimai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra nustatyta, kad teisės aktai (jų dalys), kuriais iš esmės būtų paneigta Lietuvos valstybės nepriklausomybė, demokratija, respublika ar prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis, negali galioti nuo pat jų priėmimo, ir tokių teisės aktų (jų dalių) taikymo padariniai turi būti laikomi antikonstituciniais[1536]. Taigi Konstitucinis Teismas 2012 m. gruodžio 29 d. sprendime pirmą kartą aiškiai įvardijo vadinamąsias amžinąsias konstitucines vertybes – valstybės nepriklausomybę, demokratiją, respubliką ar prigimtinį žmogaus teisių ir laisvių pobūdį, kurias pažeidus Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintas teisės aktas gali būti pripažįstamas negaliojančiu nuo pat jo priėmimo dienos (*ex tunc*) ir negali būti laikomas sukuriančiu kokių nors teisių ir pareigų.

Panašių teisinių padarinių, kai Konstitucinio Teismo nutarimas taikomas retroaktyviai ir antikonstituciniais pripažįstami teisės akto padariniai, atsiradę dar iki Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo, gali kilti tais atvejais, kai įstatymų leidėjas nepaiso konstitucinio draudimo įveikti Konstitucinio Teismo baigiamojo akto galią ir pakartotinai priima antikonstituciniu pripažintą teisinį reguliavimą.

Konstitucinis Teismas sprendžia, ar būtina kiekvieną kartą tokio teisės akto padarinius pripažinti antikonstituciniais ir nutarimą taikyti retroaktyviai. Tai darydamas, Teismas turi pagal nagrinėjamosios konstitucinės justicijos bylos aplinkybes įvertinti galimus tokio retroaktyvaus taikymo padarinius, be kita ko, ar toks taikymas yra apskritai įmanomas, ar jis nesukeltų siekiui visiškai pašalinti antikonstitucinio akto padarinius neproporcingos naštos visuomenei ir valstybei ir su tokia našta susijusių itin nepalankių padarinių

1533 Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 105-5330.

1534 Sinkevičius, V. Teisiniai padariniai, kuriuos sukelia Konstitucinio Teismo konstatavimas, kad įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai. *Jurisprudencija*, 2014, Nr. 21(4), p. 946–947.

1535 Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 124-5643.

1536 Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 152-7779.

žmogaus teisėms ir laisvėms[1537].

Be to, Konstitucinio Teismo nutarimas retroaktyviai taikomas kiekvienu atveju, kai į Konstitucinį Teismą dėl teisės akto atitikties Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui kreipiasi bylą nagrinėjantis bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas arba asmuo. Nagrinėjamoje byloje teismas negali taikyti teisės akto (jo dalies), kurį Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Taigi tokiu atveju Konstitucinio Teismo nutarimas dėl teisės akto prieštaravimo Konstitucijai paveikia iki šio nutarimo priėmimo dienos susiklosčiusius teisinius santykius. Asmuo, pagal kurio prašymą Konstitucinis Teismas išnagrinėja bylą, pagal Konstituciją turi teisę kreiptis į teismą dėl proceso jo byloje atnaujinimo ir taip Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo atitinkamas teisės aktas pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, taip pat yra pritaikomas jau pasibaigusiems teisiniams santykiams.

Konstitucinio Teismo aktų įgyvendinimas. Konstituciniam Teismui pripažinus ginčytą teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai, toks teisės aktas (jo dalis) pašalinamas iš valstybės teisės sistemos. Pats Konstitucinis Teismas negali pakoreguoti antikonstitucinio teisės akto, pakeisdamas jo ydingas nuostatas taip, kad jos būtų suderinamos su Konstitucija. Tai – teisėkūros subjekto, priėmusio Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintą teisės aktą, pareiga.

Konstitucinio Teismo nutarimų, išvadų ir sprendimų įgyvendinimo procedūra yra numatyta Seimo statute. Įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kad įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo priimtas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, konstituciniam įstatymui, ne vėliau kaip per 4 mėnesius Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas, gavę Seimo kanceliarijos Teisės departamento pasiūlymus, turi parengti ir pateikti Seimui svarstyti įstatymo (ar jo dalies) arba kito Seimo priimamo akto (ar jo dalies), kuriuos Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančius Konstitucijai, pakeitimo projektą. Teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu Seimo valdyba gali pasiūlyti Vyriausybei parengti atitinkamo įstatymo (ar jo dalies) pakeitimo projektą. Rengiant įstatymų ar kitų Seimo priimtų aktų pakeitimo projektus, turi būti atsižvelgta į Konstitucinio Teismo nutarime nurodytas teisinio reguliavimo spragas, neatitiktis, kitus trūkumus ir išdėstytus argumentus.

Tais atvejais, kai atitinkamas teisėkūros subjektas nepakoreguoja Konstitucijai prieštaraujančiu pripažinto teisinio reguliavimo arba nepriima naujo, teisės sistemoje lieka spraga. Šias teisės spragas ad hoc gali užpildyti teismai, spręsdami bylas ir taikydami, be kita ko, teisės analogiją, bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją[1538]. Tai leidžia užtikrinti asmens, kuris kreipiasi į teismą dėl savo pažeistų teisių gynimo, teisių ir laisvių apsaugą būtent tame individualiame visuomeniniame santykyje, dėl kurio byla yra nagrinėjama.

[1537] *Ibidem.*

[1538] Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios,* 2006, Nr. 88-3475, atitaisymas - 2006.12.16, Nr. 137.